

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:6

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015

Opetus- kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /

Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen

PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi>

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö

Kansikuvat / Omslagbilderna: OKM/Arkisto/Muotoiluinstituutti 2011 ja rodeo.fi

ISBN 978-952-263-101-5 (nid.)

ISBN 978-952-263-102-2 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0343 (painettu)

ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja / Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:6

Sisältö

Esipuhe	4
Johdanto	6
1.1 Nuorisolaki	6
1.2 Kolme kärkeä: osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta	6
1.3 Horisontti	7
1.4 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman priorisointi	9
2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma pähkinäkuoressa	11
3 Strategiset tavoitteet ja toteutus	13
3.1 Strateginen tavoite 1 aktiivisesta ja yhteisvastuullisesta kansalaisesta	14
3.2 Strateginen tavoite 2 tasavertaisesta kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoiminnasta	19
3.3 Strateginen tavoite 3 nuorten työllistymisestä	23
3.4 Strateginen tavoite 4 yhdenvertaisuudesta	26
3.5 Strateginen tavoite 5 tyttöjen ja poikien tasa-arvoisuudesta	28
3.6 Strateginen tavoite 6 mahdollisuudesta asua ja elää itsenäisesti	30
3.7 Strateginen tavoite 7 korkeatasoisesta koulutuksesta	32
3.8 Strateginen tavoite 8 lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja terveydestä	35
3.9 Strateginen tavoite 9 lasten, nuorten ja perheiden asioiden yhteisestä hoidosta	39
4 Kehittämisohjelman suhde muihin ohjelmiin	42
5 Kehittämisohjelman yleiset perusteet	44
5.1 Säädöspohja	44
5.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma osana hallitusohjelmaa	46
5.3 Yhteys OKM 2020 -strategiaan	47
5.4 EU:n nuorisopoliittiset prioriteetit	47
5.5 Kehittämisohjelma toteuttaa EU:n nuorisostrategiaa	48
5.6 Lapsipolitiikan ja nuorisopolitiikan yhteys toisiinsa	49
5.7 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmien jatkumo	50
6 Tietoja lapsista, nuorista ja heidän toiveistaan	51
6.1 Lasten ja nuorten oma ääni kehittämisohjelman suuntaajana	51
6.2 Tilastotietoja ja tutkimustuloksia	52
6.3 Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet	53
7 Toimeenpanoresurssit	55
8 Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi	56
9 Lähteet	58
Liite 1.	61
Liite 2.	62

Esipuhe

Hyvä lukija, käsissäsi on vuosille 2012–2015 laadittu Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Valtioneuvosto on 8.12.2011 hyväksynyt Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman vuosille 2012–2015. Kehittämisohjelma perustuu pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa tehtyihin lapsi- ja nuorisopolitiikan linjauksiin ja asetettuihin tavoitteisiin.

Ohjelman valmistelu aloitettiin jo keväällä 2011, ennen kuin oma kauteni nuorisasioista vastaavana ministerinä alkoi. Valmistelussa kuultiin lapsia ja nuoria erilaisilla foorumeilla. Myös lapsi- ja nuori-sotoimijoiden näkemyksiä ohjelmasta kysyttiin laajalti varsinaisen lausuntokierroksen lisäksi muun muassa tarkoitukseen järjestetyissä seminaareissa. Kehittämisohjelman taustalla vaikuttavat myös kansainväliset sopimukset, edellisen kehittämisohjelman (2007–2011) toimeenpanosta valtion nuorisosiain neuvottelukunnan tekemä arviointi, tutkimustieto ja nuorilta kerätty mielipiteet. Tavoitteena oli saada ohjelmasta tiiviimpi ja konkreettisempi kuin edellinen, yli kolmesataa toimenpide-ehdotusta sisältänyt ohjelma. Tiiviimmällä ohjelmalla tavoiteltiin selkeyttä sekä toimenpiteiden toteuttamiseen että niiden seuraamiseen. Seuraavat neljä vuotta näyttävät, miten näissä tavoitteissa on onnistuttu.

Tällä hetkellä tulevaisuutta varjostaa Euroopan talouskriisi ja sen myötä myös Suomen talouden heikkenvä tilanne. Hallitus joutuu valitettavasti kohdistamaan säästötoimenpiteitä myös sellaisiin asioihin, jotka koskettavat lapsia ja nuoria. Erityisesti vaikeina aikoina on kuitenkin lyhytnäköistä ja kestäväntä politiikkaa säästää lapsilta ja nuorilta. Siksi tulen tämän hallituskauden aikana nuorisasioista vastaavana ministerinä tekemään kaikkeni, jotta rahoituksella pystytään vastaamaan tuleviin haasteisiin.

Tähän ohjelmaan on valittu kolme kärkitavoitetta: osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta.

Osallisuuden merkitystä painotetaan tässä lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmassa. Lapsilla ja nuorilla on oltava entistä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja toimia yhteiskunnassa. Tärkeän järjestötoiminnan lisäksi nuorten omaehtoinen ja itsenäinen toiminta on jatkuvassa kasvussa. Tätä toimintaa päättäjät voivat tukea esimerkiksi osoittamalla nuorten käyttöön tiloja tai neuvottelemalla nuorten kanssa uudenlaisista, luovista ratkaisuista nuorten vapaa-ajan toiminnassa. Harrastustoimintaan osallistuminen ei myöskään saa olla kiinni vanhempien lompakon paksuudesta. Kaikilla lapsilla ja nuorilla täytyy olla tasaveritaiset mahdollisuudet kulttuurin ja liikunnan tarjoamiin elämyksiin.

Vuonna 2008 oli 40 000 nuorta työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella ja koulutukseltaan pelkän perusasteen varassa. Määrä ei tästä ole vähentynyt. Koulutuksen ja arjen hallinnan puute syrjäyttävät. Yhä useammat nuoret syrjäytyvät kotiin. Keskeisin hallitusohjelmaan kirjattu toimi nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi on nuorten yhteiskuntatakuu. Se toteutetaan vuoden 2013 alusta niin, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-,

opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi joutumisesta. Yhtäkään nuorta ei saa jättää yksin. Yhteiskuntatakuuta suunniteltaessa ja toteutettaessa on kuitenkin estettävä nuorison käyttö ilmaistyövoimana sekä koulutus- tai työpaikan pakkovalinnat. Tarjotusta paikasta on oltava mahdollisuus myös kieltäytyä.

Rasismi, ahdaskatseinen suhtautuminen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon ovat olleet Suomessa huolestuttavalla tavalla nousussa viime vuosina. Nuorisopolitiikan tulee vastaansanomattomasti perustua nuorisolaissa linjattuihin arvoihin. Hallitusohjelmaan on myös kirjattu, että nuorisotyön keskeisiä lähtökohtia ovat yhteisöllisyys, yhdenvertaisuus, keskinäinen kunnioitus ja tasa-arvo sekä paikallinen, alueellinen ja maailmanlaajuinen yhteisvastuu. Näitä lähtökohtia tulee noudattaa myös nuorisjärjestöjen rahoituspäätöksiä tehtäessä. Tasa-arvoasioista vastaavana ministerinä pidän tärkeänä myös sitä, että hallituksen tasa-arvo-ohjelman suunnittelussa kiinnitetään huomiota nuorisopoliittisiin kysymyksiin kuten yhteiskuntatakuun toteuttamiseen ja nuorten sukupuolittuneisiin syrjäytymispolkuihin.

Koulu yhdistää kaikkia lapsia ja nuoria. Suomessa oppimistulokset ovat olleet huippuluokkaa, mutta kouluviihtyvyys on Euroopan huonoimpia. Koulun ja nuorisotoimen vieläkin paremmasta yhteistyöstä voisi olla apua koulussa viihtymiseen. Myös nuorisotutkimuksen saralla huomaa lisääntyneen kiinnostuksen kouluun. Yhä useampi nuorisotutkija valitsee tutkimuskohteekseen kouluelämän kehittämisen. Osittain näistä syistä tämä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuosille 2012–2016 kanssa. Molemmissa ohjelmissa painotetaan muun muassa lasten ja nuorten koulutuksellista tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta.

Toivon, että tämä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma tulee toimimaan laajalti nuorisolain tavoitteiden mukaisesti nuorten kasvua ja itsenäistymistä tukevana, nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista edistävänä sekä kasvu- ja elinoloja parantavana ohjelmana. Toivon myös, että ohjelma toimii pohjana laajoille kansalaiskeskusteluille nuorisasioista ja uusille nuorisopoliittisille avauksille. Lasten ja nuorten asiat ovat kaikkien asioita, ja kaikki asiat koskettavat lapsia ja nuoria.

Helsingissä 8. päivänä joulukuuta 2011

Kulttuuri- ja urheiluministeri Paavo Arhinmäki

Johdanto

1.1 Nuorisolaki

Nuorisolain¹ mukaan valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Ohjelmaa on kutsuttu Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaksi sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Nuorisolaki on väestölaki, joka koskee kaikkia alle 29-vuotiaita. Heitä on 1 825 661 eli 34 % koko maan väestöstä.² Nuorisolaki nostaa sukupolvipolitiikan yhdeksi lähtökohdaksi. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja solidaarisuus ovatkin oleellinen osa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa.

Nuorisolain – ja myös kehittämisohjelman – tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Tältä arvopohjalta ponnistaa myös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma.

1.2 Kolme kärkeä: osallisuus, yhdenvertaisuus ja arjenhallinta

Lasten ja nuorten kasvu- ja elinoloja voidaan kuvata ja lähestyä monella eri tavalla. Kehittämisohjelman valmistelussa on nähty, että tämän hetken yhteis-

kunnallisessa tilanteessa lapsi- ja nuorisopolitiikassa huomio tulisi kiinnittää lasten ja nuorten elämään kolmen kärjen kautta: osallisuus, yhdenvertaisuus, arjenhallinta.

Osallisuus on laaja käsite, ja sillä tarkoitetaan eri yhteyksissä eri asioita. Osallisuuden tunteen nähdään syntyvän osallistumisen ja vaikuttamisen kautta. Lapsi ja nuori voi kokea olevansa osallinen omassa yhteisössään ja suomalaisessa yhteiskunnassa, kun hän käy koulua, opiskelee, tekee työtä, harrastaa ja vaikuttaa niin omissa asioissaan kuin lähiympäristönsä tai laajemmin yhteiskunnan asioihin. Aktiivisen kansalaisuuden valmiudet ja sosiaalisen osallisuuden kokeminen ovat politiikan ja samalla yksilön kasvun keskiössä.

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan, sukupuoli-identiteetistään tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Kehittämisohjelmassa yhdenvertaisuudella ei kuitenkaan tarkoiteta ainoastaan muodollista yhdenvertaisuutta lain edessä, vaan tiedostetaan, että eri ryhmien tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää joskus erilaista kohtelua. Tästä esimerkkinä on vähemmistöryhmiin kohdistuva myönteinen erityiskohtelu.

¹ Nuorisolaki (72/2006)

² Sotkanet, väestötiedot vuodelta 2010, määrää on laskettu 31.12.2010 tilanteen mukaan, 0-28-v. määrä/ koko väestö

Yhdenvertaisuuden edistämisen yksi tärkeä osatekijä on lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan syrjintään puuttuminen. Huomattava osa syrjinnästä kohdistuu erilaisiin vähemmistöryhmiin kuuluviin lapsiin ja nuoriin. Tällaisia vähemmistöryhmiä ovat mm. maahanmuuttajat, Suomen perinteiset vähemmistöt kuten romanit ja alkuperäiskansa saamelaiset, vammaiset sekä seksuaalisessa suuntautumisessaan tai sukupuoli-identiteetissään pääväestöstä erottuvat ryhmät.

Kun jokin tämän kehittämisohjelman tavoite tai toimenpide koskee kaikkia lapsia tai nuoria, koskee se samalla myös erityisryhmiä. Näin ollen sellaisten tavoitteiden tai toimenpiteiden osalta myös erilaisten erityisryhmien tarpeet tulee ottaa huomioon, vaikka siitä ei olisi ohjelmassa erillistä mainintaa.

Arjenhallintaa voidaan tarkastella elämänhallinnan kautta. Käsite voidaan jaotella ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Tässä kehittämisohjelmassa keskitytään ulkoisen elämänhallinnan piirteisiin. Arjenhallinnalla tarkoitetaan ohjelmassa sitä, että ihminen - lapsi tai nuori kehitysvaihe huomioon ottaen - kykenee ottamaan vastuuta omasta elämästään, taloudestaan ja henkisestä hyvinvoinnistaan. Näin koulutus, työllistyminen, terveys ja hyvinvointi sekä oman talouden hallinta ovat keskeisiä arjenhallinnan mahdollistajia. Arjenhallinnassa perheen, vanhempien ja kasvattajien merkitystä on korostettava.

Kehittämisohjelmien jatkumolla tavoitellaan sitä, että jokaisella lapsella ja nuorella on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus kasvaa täyteen potentiaaliinsa niin yksilönä, ryhmän jäsenenä kuin

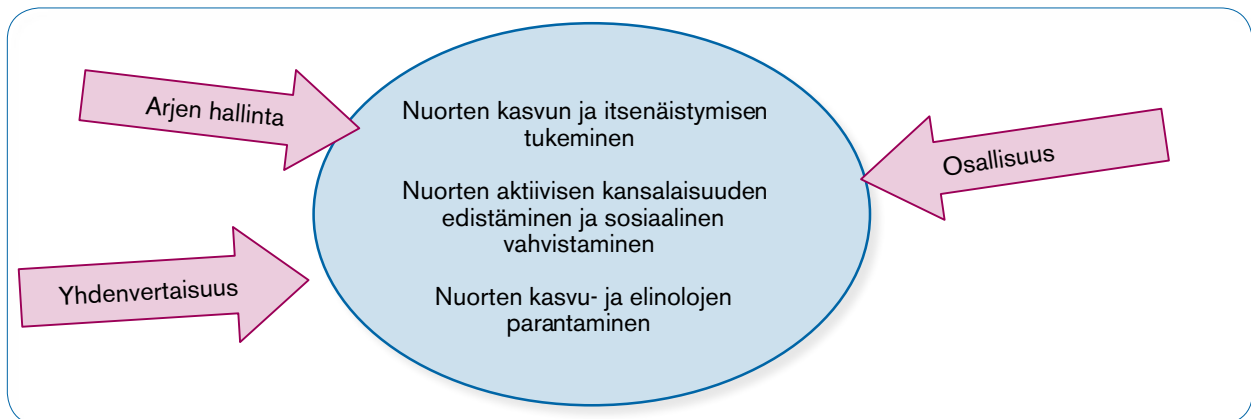
kansalaisena. Kansalaisuus merkitsee paitsi muodollisia oikeuksia ja velvollisuuksia, myös yhteisöihin kuulumisen kokemuksia ja kansalaistoimintaa. Siten kansalaisuus ei tässä ohjelmassa merkitsekään muodollista kansalaisuuslain tarkoittamaa kansalaisuutta, vaan käsitteeseen ”kansalainen” sisältyvät itsestään selvästi myös Suomen väestöön kuuluvat maahanmuuttajalapset ja -nuoret.

Lapsen ja nuoren tulevaisuuden kannalta tärkeitä ovat myös yhtäläiset mahdollisuudet koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Nuorten aikuistumista ja tulevaisuuden polkuja on vahvistettava.

1.3 Horisontti

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tehtävänä on vahvistaa laaja-alaista lapsi- ja nuorisopolitiikkaa. Kehittämisohjelman hyväksyy valtioneuvosto. Siten, ja myös nuorisolaissa ja -asetuksessa määritellyn laajuuden vuoksi, se on hallinnonalojen yhteinen asiakirja. Lainsäädännöllisestä perustasta johtuen sen lähtökohta on nuorisolaissa ja nuorisotalouden hallinnossa. Tämä strateginen lähtökohta on tunnustettu myös Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa.³ Kehittämisohjelmaan on koottu ja täsmennetty hallitusohjelmaan kirjattuja lasten ja nuorten kannalta keskeisiä asioita.

Hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa koko maan laajuisen kuntauudistuksen, jonka tavoitteena on vahvoihin peruskuntiin pohjautuva elinvoimainen kuntarakenne. Kuntauudistuksen jälkeen kunnilla olisi nykyistä paremmat mahdollisuudet vastata

Kuvio 1. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 kolme kärkeä

3 Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011

myös niiden kunnallisten palveluiden järjestämisestä ja kehittämisestä, jotka koskevat lapsia ja nuoria. Lapset ja nuoret ovat kuntalaisia, joihin kohdennetaan merkittäviä voimavaroja kuntien palveluiden kautta. Kuntauudistuksen linjausten pohjalta saattaa olla syytä arvioida ohjelman toteutusta uudelleen. Joka tapauksessa näyttää selvältä, että lapsi- ja nuorisopolitiikan toteuttamisessa oleellisena pidetty eri hallinnonalojen yhteistyö tulee korostumaan myös kuntauudistuksessa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmisteluun on vaikuttanut myös hallitusohjelman strateginen toimeenpanosuunnitelma ja kärkihankkeet. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelman kolme painopistealuetta ovat:

- I Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen
- II Julkisen talouden vakauttaminen
- III Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen

Näistä erityisesti ensimmäinen liittyy suoraan meidän lapsi- ja nuorisopolitiikan aiheeseen. Julkisen talouden vakauttaminen vaikuttaa epäsuorasti, mutta keskeisellä tavalla kehittämisohjelmaan.

Köyhyys – erityisesti lapsiperheiden köyhyys – ja syrjäytyminen aiheuttavat inhimillistä kärsimystä, terveyseroja ja eriarvoisuutta. Hallitus toimii voimakkaasti köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan. Tämä edellyttää eri sektorien ja hallinnonalojen yhteisiä toimia, työllisyyden, työkyvyn ja osallisuuden vahvistamista sekä sosiaaliturvasta huolehtimista. Keskeisiä kehittämisen kohteita *köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemisessä* ovat hallitusohjelman mukaan:

- 1) Työllisyyden parantaminen ja toimeentuloturva
- 2) Tulo-, hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen, yhdenvertaisuus, johon kuuluvat:
 - Vähennetään syrjäytymistä ja ennaltaehkäistään sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien syntyä
 - Ylisukupolvisen köyhyyden ja syrjäytymisen katkaiseminen
 - Turvataan kansalaisten yhdenvertaisuus ja osallistumismahdollisuudet

- Vahvistetaan ja uudistetaan sosiaali- ja terveyspalveluita
- Estetään asuinalueiden eriytymistä
- Vahvistetaan nuorten osallistumista ja varhaiskasvatusta

Koordinoiva ministeriö on tämän I kokonaisuuden osalta sosiaali- ja terveysministeriö.

Yksi hallitusohjelman keskeisistä linjauksista nuorisopolitiikkaa ajatellen on nuorten yhteiskuntatakuu eli NYT. Hallitus käynnistää TEM:n, OKM:n ja STM:n yhteisen hankkeen, jossa valmistellaan ja toteutetaan tarvittavat toimenpiteet yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi vuoteen 2013 mennessä. Se toteutetaan siten, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluttua työttömäksi joutumisesta. Nuorten yhteiskuntatakuun arvioidaan koskevan 80 000–90 000 nuorta.

Monialainen yhteistyö yhteiskuntatakuun toimeenpanemiseksi on alkanut syyskuussa 2011 ja ensimmäinen määräaika NYT -työryhmälle on keväällä 2012. Silloin linjaukset yhteiskuntatakuun toteuttamisesta, valtion budjettivaikutuksista sekä mahdollisista säädösmuutoksista tulee olla tehtynä. Koko hallituskauden ajalle nuorten yhteiskuntatakuuta varten varataan lisämäärärahaa 60 miljoonaa euroa/vuosi. Tämän kokonaisuuden osalta koordinoiva ministeriö on työ- ja elinkeinoministeriö.

Lapsia ja nuoria tarkastellaan eri hallintokunnissa ja eri yhteyksissä eri tavoin. Keskiössä voi olla esimerkiksi lapsen tai nuoren asiakkuus osana suunnattuja palveluita. Välillä lapsia ja nuoria ajatellaan ryhmien jäsenenä, toisinaan kansalaisina vaikuttamassa yhteiskunnalliseen kehitykseen. Näissä tarkastelukulmien eroissa kysymys voi olla myös siitä, haetaanko ratkaisuja ensi sijassa yksilökohtaisilla, usein korjaavilla toimilla vai kaikkiin lapsiin tai nuoriin kohdistuvilla ennalta ehkäisevillä ja sosiaalisesti vahvistavilla toimilla. Selvää on se, ettei lasten ja nuorten asioita voi hallinnon millään tasolla edistää ilman hyvää yhteistyötä ja erilaisten näkökulmien yhteensovittamista.

Tässä muuttuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa kehittämisohjelmalla vastataan niihin kysymyksiin, jotka lähivuosien aikana ovat keskeisiä lapsi- ja nuo-

risopolitiikan toteuttamisessa. Ohjelman horisontti ulottuu kuitenkin neljän vuoden ohjelmakautta pitemmälle, vaikka pääpaino on kohdistettu siihen mitä on ollut ennakoitavissa valmistelun aikana, eli syksyyn 2011. Ohjelmaa rakennettaessa tarkasteltiin yhteiskunnan tilaa ja tulevaisuusarvioita. Ohjelma pyrittiin kokoamaan realistiseksi. Kehittämisohjelmaa toteutetaan hallituksen kehyspäättöksen puitteissa. Taloudellinen taantuma ja valtiontalouden säästöpainneet rajaavat ratkaisumahdollisuuksien kirjoa, mutta toisaalta ne edistävät kestävien ratkaisujen etsimistä. Lapsi- ja nuorisopolitiittinen ajattelu tulee kohtaamaan haasteita kuntarakenteen muutoksissa sekä aluehallinnon kehittämisessä.

1.4 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman priorisointi

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma ei ole oppikirja, jossa kerrotaan, mitä kaikkea voitaisiin tehdä paremman maailman saavuttamiseksi. Se sisältää kuitenkin edelleen paljon erilaisia ja myös eritasoisia toimenpiteitä. Asioiden priorisointia on lähestytty siltä kannalta, mikä on lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tuoma lisäarvo erilaisten lapsi- ja nuorisopolitiittisten tavoitteiden toteuttamisessa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman avulla halutaan keskittää voimia niiden tavoitteiden toteuttamiseksi, joiden edistyminen lapsi- ja nuorisopolitiikan saralla saattaisi muuten jäädä vaille huomiota.

Kehittämisohjelmassa vuosille 2012–15 on yhdeksän strategista tavoitetta. Nämä tavoitteet on jaoteltu kolmeen sisällölliseen ryhmään sen mukaan, millainen rooli nimenomaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisellä on tavoitteisiin. Tämän lisäksi on yhtenä strategisena tavoitteena nostettu metodikysymys, eli yhteistyö ja koordinaatio. Tämä ryhmittely auttaa myös priorisoimaan valittuja lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman tavoitteita. Priorisointia helpottavat ryhmät ovat seuraavat:

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa toteuttamalla:

- **kehitetään** lapsi- ja nuorisopolitiikkaan uutta syvyyttä ja näkemystä tuomalla yhteen lapsi- ja nuorisasioista vastaavia tahoja, mukaan lukien lapset ja nuoret itse
- **seurataan** niitä valtiollisia hallinnonaloja ja kunnallisia toimijoita, joiden vastuulla on toimeenpanna lapsi- ja nuorisopolitiikkaa
- **viedään eteenpäin** lapsia ja nuoria koskevia tavoitteita ja toimia oleellisena osana normaalia toimintaa
- **voimistetaan** yhteistyötä eri hallinnonalojen välillä tavoitteiden toteuttamiseksi

Kaikissa kehittämisohjelman strategisissa tavoitteissa on piirteitä eri roolista. Jaolla pyritään kuvaamaan näiden roolien ensisijaisuudesta suhteessa muihin rooleihin tai tehtäviin. Ohjelman strategiset tavoitteet voidaan myös priorisoida saman periaatteen mukaisesti. Etusija annetaan niille tavoitteille, joissa kehittämisohjelman oma toimijuus ja kehittävä ote ovat välttämättömiä asetettujen päämäärien saavuttamiseksi.

Tätä ajatuskulkua voidaan jatkaa toteamalla, että tavoitteet, joissa toimijoina ovat valmiiksi vahvasti jotkut muut tahot, saavat ohjelmassa seurattavan aseman. Eteenpäin vietävät asiat ovat puolestaan sellaisia, joissa jokaisella taholla on oma velvollisuutensa. Strategisten tavoitteiden jakaminen kehitettäviin, seurattaviin ja eteenpäin vietäviin voi myös muuttua ohjelmakauden aikana, mikäli tapahtuu suuria muutoksia esimerkiksi resursseissa, yhteiskunnallisessa kehityksessä tai yksittäisten mullistavien tapahtumien johdosta. Tällaiset muutokset voivat vaikuttaa siihen, missä roolissa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisen tulee olla. Esimerkiksi kuntarakenteen muutos saat- taan nostaa jonkin seurattavaksi ajatellun tavoitteen kehitettäväksi.

Kehittämisohjelman luvussa 1.2 (ks. kuvio 1, sivu 7) mainitut kolme kärkeä - osallisuus, arjenhallinta ja yhteisöllisyys - voidaan hahmottaa edellä kuvatun kehittämis-, seuraamis- ja eteenpäin viemistehtävän näkökulmasta. Tällä kehittämisohjelman kärkien ja toisaalta tehtäväroolien yhdistämisellä

voidaan entistä selkeämmin kuvata ohjelman rakennetta. Voidaan myös todeta, että rakenne palvelee eri tavoitteiden priorisointia. Kehittämishjelman roolit ja tehtävät voidaan määritellä seuraavasti:

Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma vuosille 2012–2015:

- kehittää osallisuutta
- vie eteenpäin yhdenvertaisuutta
- seuraa ja valvoo arjen rakentumista

Lisäksi kehittämisohjelman toteuttamistapana on yhteistyön voimistaminen.

Yhtenä läpileikkaavana teemana on kestävä kehitys. Kestävän kehityksen edistäminen perustuu kokonaisvaltaiseen näkemykseen taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta sekä ympäristön huomioon ottavasta kehityksestä. Sosiaalisessa ja kulttuurisessa kestävyudessa keskeisenä kysymyksenä on taata hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle ja toisaalta myös katkaista ns. ylisukupolvinen huono-osaisuuden kierre. Näin lapsille ja nuorille taataan mahdollisimman pitkälle myös tosiasiallinen yhdenvertaisuus. Hallituksen tavoitteena on myös kehittää Suomesta maailman ympäristötietoisin kansakunta. Tätä tavoitetta palvelee laaja-alainen ympäristökasvatus.

Toisena läpileikkaavana teemana on ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen lasten ja nuorten osalta. Kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön määrittelemät ihmis- ja perusoikeudet koskevat kaikkia. Sen lisäksi kansainvälisessä oikeudessa esimerkiksi lapsen oikeuksia suojataan erityisellä sopimuksella. Vastaavasti kansalliseen lainsäädäntöön sisältyy erityisiä määräyksiä, joiden tavoitteena on esimerkiksi varmistaa lapsen oikeus tulla kuulluksi häntä koskevilla asioilla. Tavoitteeksi asetetaan, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimenpiteet toteutetaan siten, että huolehditaan kaikkien toimintaan osallistuvien sekä toiminnan kohteena olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisesta. Erityistä huomiota kiinnitetään vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiseen.

Tiivistetysti:

- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma tähtää siihen, että kaikille lapsille ja nuorille ikä huomioon ottaen luodaan enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla ja että kaikkien lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista osallisuutta edistetään.
- Ohjelman näkökulmina ovat lapsi ja nuori kansalaisena, ryhmän jäsenenä, perheenjäsenenä sekä yksilönä.
- Lähtökohdat löytyvät nuorisolain arvopohjasta sekä lain luonteesta ns. väestölakina, mikä tuo väistämättä myös sukupolvipolitiikan mukaan tavoitteiden asetteluun.

Tässä kehittämisohjelmassa puhutaan ryhmistä, prosenteista ja ikäluokista. On kuitenkin muistettava lasten ja nuorten toive, että heidät kohdattaisiin yksilöinä. Erityisesti nuorilla on yleistynyt kokemus siitä, että omiin asioihin on hankala vaikuttaa. Tällä kehittämisohjelmalla tavoitellaan lasten ja nuorten hyvää nykypäivää ja vielä parempaa tulevaisuutta. Erään Nuorten Paneeli 2011 -vastaajan sanoin:

Ottakaa nuoret huomioon, he ovat nykypäivä ja tulevaisuus, nuorten mielipiteet ovat tärkeitä yhteiskunnalle.

Kehittämisohjelma sisältää valtakunnalliset nuorisopolitiittiset tavoitteet sekä läänien ja kuntien nuorisopolitiittisen ohjelmatyön suuntaviivat, jotka liittyvät nuorten koulutukseen, työllisyyteen, toimeentuloon, terveyteen, aktiiviseen kansalaisuuteen ja sosiaaliseen vahvistamiseen, asumiseen, yrittäjyyteen, asevelvollisuuteen ja siviilipalveluun sekä muihin lapsia ja nuoria koskeviin ajankohtaisiin asioihin.

*Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta
103/2006*

2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma pähkinänkuoressa

Kehittämisohjelman strategiset tavoitteet ja toimenpidekokonaisuudet

Ohjelmalla kehitetään osallisuutta

Strateginen tavoite 1:

Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi.

- 1.1 Lasten ja nuorten kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet
- 1.2 Demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatus
- 1.3 Oppilaskuntatoiminta
- 1.4 Tietoyhteiskuntaosallisuus ja mediataidot

Strateginen tavoite 2:

Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan.

- 2.1 Nuorisopalvelut lähipalveluina
- 2.2 Harrastusten saavutettavuus
- 2.3 Lasten ja nuorten oma toiminta
- 2.4 Kansalaisjärjestöt

Strateginen tavoite 3:

Nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyysaste paranee.

- 3.1 Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö osana nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamista
- 3.2 Työmarkkinoiden muutostrendien vaikutukset
- 3.3 Erilaiset oppimis- ja työllistymispolut

Viedään eteenpäin yhdenvertaisuutta

Strateginen tavoite 4:

Yhdenvertaisuus toteutuu.

- 4.1 Rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus
- 4.2 Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä sateenkaariperheet
- 4.3 Alueellinen yhdenvertaisuus

Strateginen tavoite 5:

Tytöillä ja pojilla on tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet.

- 5.1 Harrastusten sukupuolittuneisuus
- 5.2 Sukupuolivaikutusten arviointi lapsia ja nuoria koskevassa toiminnassa
- 5.3 Fyysinen ja psyykinen koskemattomuus

Seurataan ja valvotaan arjen rakentumista

Strateginen tavoite 6:

Nuorilla on mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti.

- 6.1 Nuorten asuminen
- 6.2 Oman talouden hallinta

Strateginen tavoite 7:

Kaikilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus saada itselleen korkeatasoinen koulutus.

- 7.1 Sosioekonomisen taustan vaikutus koulutukseen osallistumiseen
- 7.2 Perusopetuksen päättävien nuorten ohjaus
- 7.3 Opintotukijärjestelmä

Strateginen tavoite 8:

Ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä.

- 8.1 Terveelliset elämäntavat
- 8.2 Oppilas- ja opiskelijahuolto
- 8.3 Kiusaaminen
- 8.4 Vanhemmuuden tuki
- 8.5 Päihteet ja mielenterveys

Voimistetaan yhteistyötä

Strateginen tavoite 9:

Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä.

- 9.1 Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio
- 9.2 Lasten ja nuorten parissa toimivien osaaminen

3 Strategiset tavoitteet ja toteutus

Kehittämisohjelmassa on kunkin alaotsikon kohdalla esitetty taulukko, jossa kuvataan eri ministeriöiden rooleja resurssiohjauksen (RO), informaatio-ohjauksen (IO) ja säädösohjauksen (SO) osalta.

Resurssiohjauksella tarkoitetaan esimerkiksi rahoitusta tai avustuksien jakamista. *Informaatio-ohjauksella* tarkoitetaan esimerkiksi hyvien käytäntöjen levittämistä. *Säädösohjauksella* tarkoitetaan esimerkiksi lakien uudistamista.

Aluksi esitetään yhteenvetona ministeriöiden roolit toimenpiteiden (resurssiohjaus, informaatio-ohjaus ja säädösohjaus) kohdentumisesta (taulukko 1) ja tämän jälkeen yhteenveto toimenpiteiden kohdentumisesta iän ja sukupuolen mukaan (taulukko 2).

Huom! Lukemisen helpottamiseksi toimenpiteiden tarkempi jakautuminen kohteittain ja ministeriöittäin on esitetty asiakirjan lopussa (liitteet 1 ja 2).

Taulukko 1. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisesta: Yhteenveto kaikista toimenpiteistä

	Resurssi-ohjaus	Informaatio-ohjaus	Säädös-ohjaus
VNK		1	
UM	3	4	
OM		8	2
SM	1	6	
PLM		10	
VM		3	
OKM	24	27	3
MMM	3	6	
LVM	1	4	
TEM	4	8	
STM	15	23	2
YM	3	7	

VNK	Valtioneuvoston kanslia
UM	Ulkoasiain ministeriö
OM	Oikeusministeriö
SM	Sisäasian ministeriö
PLM	Puolustusministeriö
VM	Valtiovarainministeriö
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
MMM	Maa- ja metsätalousministeriö
LVM	Liikenne- ja viestintäministeriö
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
YM	Ympäristöministeriö

Taulukko 2. Toimenpide-ehdotusten kohdistuminen iän ja sukupuolen mukaan. Yhteenveto.

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt/ Naiset	9	15	22	20	12
Pojat/ Miehet	8	14	24	20	15
Erityis- ryhmät:	—	—	—	—	—

Frekvenssitaulukkoista nousevat esiin ikäryhmät 13–17 v ja 18–24 v sekä ministeriöistä OKM ja STM. Tulos ei ole yllättävä, sillä kehittämisohjelman lähtökohtana on nuorisolaki.

Käytetyt symbolit

Toteutuksessa kunnilla on merkittävä rooli.

Kunta

Toteutuksessa kansalaisyhteiskunnalla ja järjestöillä on merkittävä rooli.

Järjestöt

Nuorten Paneeli 2011 –kyselystä⁴ poimitut nuorten avoimet kommentit on merkitty

kursivoidulla tekstillä punaisessa värilaatikossa.

3.1 Strateginen tavoite I

Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuuta kantaviksi kansalaisiksi.

Aktiiviseen kansalaisuuteen ja maailmankansalaisuuteen ymmärretään laaja-alaisesti kuuluvan niin yhteiskunnallinen aktiivisuus ja kansalaisaktiivisuus kuin myös vastuullinen kuluttajakansalaisuus, itsensä

kehittäminen sekä ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuuden puolustaminen sekä vastuu ympäristöstä. Lapsen ja nuoren kasvaminen yhteisöllisyyteen sekä vastuuseen alkaa yksilön omista arkipäivän päätöksistä ja toiminnoista, sekä laajenee ja muuttaa muotoaan erilaisissa sosiaalisissa verkostoissa. Maailmanlaajuiseen vastuuseen kasvaminen on prosessi, joka opettaa meitä kunnioittamaan erilaisuutta ja moninaisuutta globalisoituvassa maailmassa.

Lapset ja nuoret ovat aktiivisia järjestöjen, oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen toimijoita, jos heitä tuetaan osallistumisessa ja vaikuttamisessa sekä samaan aikaan kohdellaan pätevinä toimijoina ja heidän ehdotuksensa otetaan vakavasti.

Mielipiteen ilmaisu ja vaikuttaminen epätavanomaisin keinoin ovat yleistyneet. Näitä keinoja ovat toimintaryhmien, sosiaalisen median, kulttuurisen ilmaisun tai elämäntaparatkaisujen kautta vaikuttaminen. On tarpeen kehittää sellaisia tekemisen tapoja, joilla vahvistetaan niin nuorten resursseja ja kykyä kuin myös heidän keinojaan ja motivaatioitaan vaikuttaa yhteisiin paikallisiin, kansallisiin ja globaaleihin asioihin.

Peruspalvelujen arvioinnin 2010⁵ mukaan 70 prosentissa Suomen kunnista toimii nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttamisryhmä. Samassa peruspalvelujen arvioinnissa otettiin myös nuoret mukaan arviointeihin. Nuorten antamien palautteiden perusteella pelkkä vaikuttajaryhmän olemassaolo ei takaa aitoja vaikuttamismahdollisuuksia. Aito mahdollisuus vaikuttamiseen syntyy kehittämällä vuorovaikutusta nuorisovaltuustojen ja kunnallisen päätöksenteon kanssa.

Lapsen ja nuoren ajasta suuri osa vietetään päivähoidossa, koulussa tai oppilaitoksessa. Koulujen ja oppilaitosten tuleekin olla yhteisöjä, joissa oppilaat tai opiskelijat, moniammatillinen henkilökunta ja vanhemmat ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään ja lähiyhteisön kanssa. Kouluissa ja oppilaitoksissa tarvitaan toimintakulttuurin muutosta - uusia tapoja toimia ja opettaa. Laadukkaan oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan avulla lisätään yhteisöllisyyttä koulussa ja oppilaitoksessa samalla

4 Nuorten Paneeli 2011 on OKM:n ja Allianssi ry:n tekemä tutkimus, jossa selvitettiin nuorten ajatuksia heille tärkeistä asioista yhteiskunnallisen päätöksenteon taustaksi keväällä 2011 internetin välityksellä. ks. (ks. http://www.minedu.fi/OPM/Nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Nuorten_Paneeli_2011_loppuraportti.pdf)

5 ELY-keskusten toteuttama Nuorisotoimien peruspalvelujen arviointi 2010 - Nuorten osallistuminen ja kuuleminen kunnissa

kun se antaa valmiuksia vaikuttamistoimintaan. Myös koulunuorisotyö (integroitu nuorisotyö) tukee uudenlaisen toimintakulttuurin syntymistä ja laajasti hyvinvointia kouluissa.

Monipuolinen lukutaito on välttämätön edellytys täysipainoiselle osallistumiselle yhteiskuntaan. Luku- ja kirjoitustaito on väline oppimiseen ja tiedonhankintaan sekä itsensä ilmaisemiseen ja kulttuuriin osallistumiseen. Tietoyhteiskuntaosallisuuden toteutumiseksi on tärkeää vahvistaa kaikkien lasten ja nuorten lukutaitoa, mutta aivan erityisen tärkeää se on kieli- ja kulttuurivähemmistöjen lapsille ja nuorille sekä eri syistä erityistä tukea tarvitsevien osalta. Monipuoliseen lukutaitoon sisältyy myös media- ja teknologialukutaito. Mediakriittisyyttä kehitetään mediakasvatuksella. Lasten ja nuorten tulisi pystyä arvioimaan lukemiensa tekstien merkitystä ikänsä edellytysten mukaisesti. Varhaislapsuutta lukuun ottamatta puutteellinen kielellinen toimintakyky tunnustetaan heikosti. Nuorten olisi hyvä tutustua avoimen lähdekoodin ohjelmistoihin ja käyttöjärjestelmiin, sillä ne tarjoavat kaikille tasapuolisen mahdollisuuden osallistua tietoyhteiskuntaan.

Toimenpide 1.1 Lasten ja nuorten kuuleminen sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet

Taulukko 3. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12v	13-17v	18-24v	25-29v
Tytöt/ Naiset	x	x	x		
Pojat/ Miehet	x	x	x		

Valtakunnallinen toteutus

Kehitetään lasten ja nuorten kuulemista sekä heidän osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan parantavia toimintamuotoja yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Lisätään ja aktivoidaan nuorten osallistumista yhteiskunnalliseen ja ympäristöpoliittiseen päätöksentekoon (OKM, STM, OM, YM).

Lisätään lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa. Lapsivaikutusten arvioinnin osaamista tuetaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen taholta (STM).

Kukin ministeriö ohjaa omaa hallinnonalaansa niin nuorten mukaan ottamiseksi erilaisiin arviointeihin kuin lapsivaikutusten arviointien tekemiseen.

Lisätään lapsiystävällistä tiedotusta lapsen oikeuksista sekä mahdollisuuksista osallistua. Otetaan huomioon vähemmistökielitarpeet. Hyödynnetään lapsen oikeuksien sopimuksen kansallisen viestintästrategian ehdotuksia.⁶

Tuetaan nuorten tieto- ja neuvontapalveluita (OKM).

Tuetaan lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta edistävien järjestöjen toimintaa.

Taulukko 4. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK		x	
UM		x	
OM		x	
SM		x	
PLM		x	
VM		x	
OKM	x	x	
MMM	x	x	
LVM		x	
TEM	x	x	
STM	x	x	
YM		x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Lasten ja nuorten osallistumisen tapoja edistetään arkisissa toimintaympäristöissä, varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa.

Yhteisöllisyyttä tuetaan osana koulupäivää käytämällä esimerkiksi nuorisotyöllisiä menetelmiä, seikkailukasvatusta ja ylipäätään sellaista aikuista tukea, jonka tehtäviin ei kuulu oppilaan osaamisen arviointi.

Lisätään nuorisovaltuustojen tai vastaavien vaikuttajaryhmien määrää sekä parannetaan niiden vaikut-

6 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Lapsen_oikeuksien_kansallinen_viestintastrategia.html

tavuutta. Tavoitteena on, että jokaisessa kunnassa on toimiva nuorisovaltuusto tai vastaava vaikuttajaryhmä. Lisätään lasten ja nuorten mukanaoloa kunnallisten palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä sekä lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa.

Huolehtikaa, että nuoret saa tietää miten voivat vaikuttaa ja uskovat vaikutusmahdollisuuksiinsa.
Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 1.2 Demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatus

Taulukko 5. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x		
Pojat / Miehet		x	x		

Valtakunnallinen toteutus

Demokratiakasvatuksen toteutumista koskevan selvityksen pohjalta kehitetään demokratiakasvatuksen toteuttamistapoja kouluihin ja oppilaitoksiin sopivaan muotoon.

Erilaisia menetelmiä ja työkaluja demokratiakasvatuksen toteuttamiseksi erityisesti toisen asteen ammatillisissa oppilaitoksissa kehitetään ja levitetään. Näitä on kehitetty hankkeissa ja kansalaisjärjestöissä. Edistetään työkalujen käytön helppoutta ja tunnettavuutta.

Oppilaita ja opiskelijoita osallistetaan kaikessa koulutuksen kehittämisessä (OKM).

Perusopetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja opetukseen käytettävän ajan jakamisesta eri oppiaineiden ja aineryhmien opetukseen ja oppilaanohjaukseen päätetään keväällä 2012. Uudistuksessa vahvistetaan taito- ja taideaineiden opetusta, liikuntaa, yhteiskunnallista ja arvokasvatusta sekä ympäristökasvatuksen asemaa ja oppiaineiden välistä yhteistyötä.

OKM ja OPH selkeyttävät toimintatapoja yhdessä järjestöjen kanssa siitä, miten kansalaisjärjestöille ja muille yhteiskunnallisille liikkeille luodaan mahdollisuudet esitellä toimintaansa kouluissa, oppilaitoksissa ja kirjastoissa.

Demokratiakasvatuksen käytäntöjä kehitetään nuorisotoimintaan ja työpajoille sopiviksi.

Tuetaan ympäristökasvatusta antavia järjestöjä (YM), luonto- ja ympäristökouluja, nuorisojärjestöjä ja toimijoiden verkostoitumista (OKM). Tuetaan järjestöjen kehitysyhteistyöhankkeita (UM) sekä ympäristökasvatusta ja -valistusta edistäviä alueellisia kehittämishankkeita (YM).

Tuetaan nuorisotyön kehittämiskeskuksena nuorisokeskuksia, joiden tehtävä on kehittää mm. seikkailu- ja elämyspedagogiikkaa nuorisotyön muotona.

Osoitetaan määrärahoja sellaisiin kansalaisjärjestöjen ja koulujen välistä yhteistyötä edistäviin hankkeisiin, joiden tavoitteena on kasvattaa oppilaita aktiivisia, vastuullisuutta ja moninaisuutta ymmärtäviä kansalaisia ja maailmankansalaisia.

Taulukko 6. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM	x	x	
OM		x	
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM	x	x	
LVM			
TEM			
STM			
YM	x	x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Opetuksessa lisätään sisältöjä ja toimintatapoja, jotka tukevat osallistumista, vaikuttamismahdollisuuksia sekä politiikan ja yhteiskunnallisen lukutaidon kehittymistä.

Kouluissa, oppilaitoksissa, nuorisotoiminnassa ja nuorten työpajoilla toteutetaan demokratia-, globaali- ja ympäristökasvatusta. Oppilaita ja opiskelijoita osallistetaan kaikessa koulutuksen kehittämisessä.

Toimenpide 1.3 Oppilaskuntatoiminta

Taulukko 7. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x		
Pojat / Miehet		x	x		

Valtakunnallinen toteutus

Vuonna 2014 vakiinnutetaan oppilaskunnat kaikkiin peruskouluihin tekemällä säädösmuutokset perusopetuslakiin. Tuetaan kouluja ja oppilaitoksia oppilaskuntatoiminnan järjestämisessä ja koordinoinnissa jakamalla hyviä käytäntöjä ja tukemalla järjestöjä, jotka tukevat oppilaskuntien työtä. Tuetaan oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan kehittämiseen tähtäviä hankkeita.

Oikeusministeriö ja OKM osallistuvat oppilaskuntatoiminnan sisältöjen kehittämiseen informaatio- ja resurssiohjauksella, jossa korostetaan eri kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten sekä aistivammaisten lasten ja nuorten pääsyä toimintaan.

Taulukko 8. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	x
MMM			
LVM			
TEM			
STM			
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Koulujen ja oppilaitosten oppilas- ja opiskelijakuntatoiminta vakiinnutetaan ja sen avulla lisätään yhteisöllisyyttä sekä lasten ja nuorten aktiivista kansalaisuutta.

Vahvistetaan lukioiden ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia.

*Oppilaskuntatoiminnassa vahvasti mukana olleena olen nähnyt, miten tärkeä osa koulun arkea se voi todella olla. Ehkä vähän tylsästi vastaanakin siis, että no-
taisin kouluissa oppilaskuntien asemaa roimasti.*

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 1.4 Tietoyhteiskuntaosallisuus ja mediataidot

Taulukko 9. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x		
Pojat / Miehet	x	x	x		

Valtakunnallinen toteutus

Jokaiselle lapselle ja nuorelle taataan perusedellytykset toimia tietoyhteiskunnassa.

Tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä koulutuksessa parannetaan ja kehitetään opettajien ja opiskelijoiden tietoteknistä osaamista.

Nuorisotyömäärärahoista tuetaan kuntia nuorten mediakeskusten perustamisessa ja varustamisessa sekä erilaisia mediakasvatukseen liittyviä hankkeita.

Jatketaan järjestöjen verkkomedia- ja verkkonuorisotyön sekä -toiminnan tukemista.

Edistetään turvallisten verkkoympäristöjen kehittämistä lapsille ja nuorille. Tuetaan verkossa tapahtuvaa nuorisotyötä sekä muita verkkosovelluksia, joilla tuetaan lasten ja nuorten kasvua, harrastamista tai vaikuttamista. (OKM, STM, LVM)

Vahvistetaan tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä opetuksessa ja koulutuksessa.

OKM toteuttaa kehittämisohjelman lasten ja nuorten monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon vahvistamiseksi.

Taulukko 10. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM	x	x	
TEM			
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Hyödynnetään maan kattavaa kirjastoverkkoa kaikille tasapuoliset mahdollisuudet niin lukutaidon kartuttamisessa kuin tietoyhteiskuntaan pääsyn takaamisessa.

Vahvistetaan tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämistä opetuksessa ja koulutuksessa.

Opetuksessa otetaan huomioon Opetushallituksen laatima osallistumista tukevan mediakasvatuksen toteuttamissuunnitelma oppilaitoksille.

Kunta

Järjestöt

Ottakaa rohkeasti yhteyttä myös nuoriin ja kysykää heiltä mielipidettä! Nuoret eivät välttämättä ole tarpeeksi rohkeita ottamaan yhteyttä päättäjiin, koska heitä pidetään korkeassa arvossa. Enemmän vuorovaikutusta molempien välille!

Nuorten paneeli 2011

3.2 Strateginen tavoite 2

Lapset ja nuoret voivat osallistua tasavertaisesti kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan.

Lasta ja nuorta kiinnostavaan vapaa-ajantoimintaan osallistuminen vahvistaa parhaimmillaan itseluottamuksen ja oman minän kehittymistä, lisää vuorovaikutustaitoja ja kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Nuorisotyössä näkökulmana on ennaltaehkäisy, jolloin kaikki nuorisolain määrittelemät ”nuoret” eli syntymästä lähtien kaikki alle 29-vuotiaat ovat kohdejoukkona. Usein tavoitteena on lapsi / nuori subjektina. Kyse on kansalaisesta, jolla on oikeus osallistua, vaikuttaa ja saada kasvuunsa tukea. Laajasti tällaiseen ennaltaehkäisevään nuorisotyöhön voidaan lukea mm. järjestötoiminta, nuorten oma vertaistoiminta, seurakuntien nuorisotyö, vapaa-ajan harrastukset, kunnallinen nuorisotyö, kulttuurinen nuorisotyö ja koulunuorisotyö.

Tutkimustenkin mukaan kulttuuriosallistuminen ja liikunta sekä luontoharrastustoiminta lisäävät lasten ja nuorten hyvinvointia. Lapsilla ja nuorilla tulisi olla mahdollisuus kehittää itselleen vahvaa kulttuurikompetenssia, jolla tarkoitetaan yksilön kykyä omaksumaa, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Taiteen tekeminen lisää lasten ja nuorten rohkeutta ilmaista itseään ja se vahvistaa lapsen ja nuoren identiteettiä.

Yhdenvertaisuuden toteutuminen kulttuuri- ja liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa sekä harrastusmahdollisuuksissa edellyttää sitä, että ne ovat kaikkien saavutettavissa. Saavutettavuus edellyttää mm. kohdennettua viestintää, osallistumisen mahdollistavaa hinnoittelua sekä harrastustilojen esteettömyyttä.

Toiminnan tulee olla lapsia ja nuoria kiinnostavaa. Lasten ja nuorten tulee voida ikänsä huomioon ottaen kulkea harrastuksiin. Lisäksi palvelujen tai harrastusten tulee olla sellaisia, että ne koetaan niin sosiaalisesti kuin kulttuurisesti sopiviksi. Lasten ja nuorten osalta tämä on erityisen tärkeää, sillä kasvavan ja kehittyvän lapsen ja nuoren tarpeet voivat muuttua varsin nopeasti.

Useissa nuoria koskevissa tutkimuksissa on todettu, että nuoret pitävät erittäin tärkeänä aikaa ystävien ja perheen kanssa. Ystävien suuri kasvokkainen tapaamistiheys näyttää lisäävän yleensäkin tyytyväisyyttä elämään.⁷

Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta on suomalainen voimavara: kansainvälisten vertailujen mukaan suomalaiset osallistuvat vapaa-aikanaan ahkerasti vapaaehtoistoimintaan. Viime vuosien aikana on nähty merkkejä siitä, että nuorten sitoutuminen perinteiseen järjestötoimintaan on laskenut, erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta. Kaikista 10–29 -vuotiaista noin 45 % ilmoittaa kuuluvansa johonkin järjestöön.⁸

Toisaalta nuoret ovat järjestäneet itse suuriakin kulttuuri- ja tietokonepelitapahtumia. Vaikka nuorten omaehtoinen ja itsenäinen toiminta perinteisten järjestöjen ulkopuolella lisääntyikin jatkuvasti, järjestötoiminnalla on edelleen merkittävä kasvatustehtävä.

Toimenpide 2.1 Nuorisopalvelut lähipalveluina

Taulukko 11. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x		
Pojat / Miehet			x		

Valtakunnallinen toteutus

OKM tukee julkisissa tiloissa kuten ostoskeskuksissa tehtävän nuorisotyön menetelmien kehittämistä.

OKM tukee nuoriso- ja harrastustilojen rakentamista. Tuen saannin yhtenä kriteerinä on saavutettavuuden varmistaminen ja se, että rakentamisessa huomioidaan erilaiset käyttäjäryhmät. Nuoriso- ja harrastustilojen rakentamisen ja investointien tukemisessa edellytetään suunnittelua yhdessä nuorten kanssa.

⁷ Nuorisobarometrit, Aika vapaalla - Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009. Nuorisotutkimusverkosto

⁸ Aika vapaalla - Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009

Taulukko 12. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM			
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Nuorisolain edellyttämien kunnallisten nuorisopalvelujen⁹ toteutuksessa tavoitellaan sukupuolten tasa-arvoa, kielilainsäädännön toteutumista sekä sitä, että nuorilla on mahdollisuus liikkua palveluihin tarvittaessa myös julkisella liikenteellä.

Nuorisopalveluita toteutettaessa kiinnitetään erityistä huomiota vähemmistöjen mahdollisuuksiin osallistua ja vaikuttaa toimintaan.

Kunta

Toimenpide 2.2 Harrastusten saavutettavuus

Taulukko 13. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x	x	
Pojat / Miehet		x	x	x	

Valtakunnallinen toteutus

Tukemalla nuoriso- ja liikuntajärjestöjen toimintaa sekä lasten- ja nuorten kulttuuria mahdollistetaan harrastuksia sellaisille väestöryhmille, jotka kohtaavat erityisiä sosiaalisia, taloudellisia tai kulttuurisia esteitä (OKM).

OKM vahvistaa valtionavustuspolitiikalla maahanmuuttaja- ja kotouttamistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä.

Maahanmuuttajien kotoutumisessa hyödynnetään suomalaisen liikuntakulttuurin moniarvoisuutta ja keskinäisen kunnioituksen periaatetta.

Edistetään erityisesti nuoriso- ja vapaa-ajan tilojen sekä päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

Lasten ja nuorten kulttuurikompetenssista huolehditaan mm. lisäämällä taide- ja kulttuuriperintökasvatusta, vahvistamalla taito- ja taideaineiden opetusta perusopetuksen tuntijakouudistuksella sekä edistämällä taiteenperusopetuksen saavutettavuutta ja monipuolisuutta.

OKM jatkaa Taikalamppu -lastenkulttuuriverkoston kehittämistoiminnan tukemista ja vuodesta 2014 alkaen verkoston tuottaminen taidekasvatusmenetelmien ja -osaamisenlevittämistä. Laaditaan vuosille 2013–2017 lastenkulttuuripoliittinen ohjelma, jolla edistetään tasavertaisia mahdollisuuksia kulttuuri-osallistumiseen.

Lasten ja nuorten liikunnan kehittämisohjelman 2012–2015 avulla liikunnallistetaan varhaiskasvatuksen ja koulun toimintakulttuuria, lisätään liikunta-harrastuksen saavutettavuutta ja harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoa kaikille lapsille. Lisäksi ohjelman yhtenä painopisteenä on kaventaa sosioekonomisia eroja harrastuksissa.

⁹ Nuorisolain 7 § 2 momentin mukaiset palvelut

Taulukko 14. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM	x		
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM		x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Kunnallisen nuorisotyön verkostoitua koulujen ja oppilaitosten, kirjastojen sekä järjestöjen ja seurakuntien nuorisotyön ja -toiminnan kanssa voidaan toteuttaa paikallisesti kattavat harrastusmahdollisuudet erilaisissa elämäntilanteissa oleville lapsille ja nuorille.

Koulujen kerhotoiminta samoin kuin aamu- ja iltapäivätoiminta antavat oppilaalle mahdollisuuden harrastuksiin koulupäivän yhteydessä.

Kunta

Järjestöt

Haluisin saada vastuullisempaa tehtävää seuratoiminnassa ja päästä vaikuttamaan seuran toimintaan. Lisäksi haluaisin vaikuttaa lasten ja nuorten liikkumattomuuteen ja hyvinvointiin esim. organisoimalla paikkakunnalleni liikuntakerhon alakoululaisille ja muunlaista toimintaa yläkoululaisille ja toisen asteen oppilaitoksen opiskelijoille.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 2.3 Lasten ja nuorten oma toiminta

Taulukko 15. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x		
Pojat / Miehet		x	x		

Valtakunnallinen toteutus

OKM kehittää yhdessä muiden toimijoiden kanssa toimia, joilla lisätään ymmärtämystä lasten ja nuorten julkisissa tiloissa oleskelua ja toimintaa kohtaan.

OKM tukee lähiliikuntapaikkojen rakentamista.

Tuetaan nuorten mahdollisuuksia osallistua taiteen tekemiseen omista lähtökohdistaan käsin. Edistetään taiteen ja kulttuurin soveltavaa käyttöä nuorten sosiaalisessa vahvistamisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä.

Tuetaan verkossa tapahtuvan nuorten oman toiminnan organisoitumista. Hyödynnetään verkon mahdollisuuksia nuorten oman toiminnan edistämiseksi.

Eri ministeriöt ja toimijat lisäävät lapsille ja nuorille suunnattua tiedotusta siitä, miten he voivat toteuttaa oma- ja vapaaehtoista toimintaa sekä kansalaistoimintaa muun muassa hyödyntämällä julkisia tiloja.

Taulukko 16. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM		x	
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM		x	
LVM			
TEM			
STM		x	
YM		x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Nuorisotiloilla tuetaan nuorten omaehtoista toimintaa ja lisätään nuorten osallistumista toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arvioimiseen.

Lisätään paikallistasolla yhteistyötä eri omistajatahojen (kunnat, seurakunnat, yhdistykset, yritykset) tilojen hyödyntämiseksi lasten ja nuorten vapaa-ajantoiminnassa.

Kunta

Järjestöt

Järjestäisin ympäri kaupunkia vapaita ulkotiloja taiteelle: niin graffiteille kuin perinteisemmillekin maalauksille. Näin kaupunkilaiset saisivat silmänruokaa ja nuoret aktivistit sekä taiteilijanalut väylän, jonka kautta tuoda laillisesti julki mielipiteitään ja taideteoksiaan.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 2.4 Kansalaisjärjestöt

Taulukko 17. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x	x	x
Pojat / Miehet	x	x	x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Vahvistetaan lasten- ja nuorten kulttuurin asemaa ja toimintaedellytyksiä. OKM tukee valtionavustuksin kulttuuri-, liikunta- ja nuorisojärjestöjen ja nuorisotyötä tekevien järjestöjen toimintaa sekä nuorisotyön valtakunnallisten kehittämis- ja palvelukeskusten kautta lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintaa.

STM tukee ja ohjaa järjestöjä ja yhdistyksiä suuntaamaan toimintaansa erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden ja ryhmien tukemiseen.

UM tukee kansainväliseen vastuuseen kasvamista.

Avataan julkisia tiloja kansalaistoiminnan käyttöön. Erityisenä painopisteenä ovat sosiaalisista ongelmista kärsivät asuinalueet ja niiden paikallistoiminta.

Suomi edistää ja pyrkii selkeyttämään voittoa tavoittelemattomien yleishyödyllisten järjestöjen asemaa EU-yhteistyössä.

Seurataan EU-komission valmisteleman alvuudistuksen merkitystä kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiin ja tiivistetään yhteistyötä liikunta- ja nuorisotoimialan kesken mahdollisen uudistuksen vaikutusten arvioinnissa ja jatkokäsittelyssä.

Kiinnitetään järjestöjen huomio siihen, miten erilaisista lähtökohdista ponnistavien nuorten on mahdollista päästä ehdokkaiksi ja tulla valituiksi järjestöjen päätöksentekijöiksi. Tuetaan avustuspoltikalla järjestöjä tavoitteen saavuttamisessa.

Kannustetaan kolmannen sektorin toimijoita hyvinvointipalvelujen kehittäjiksi.

Kansalaisjärjestöille luodaan nykyistä avoimempia mahdollisuuksia esitellä toimintaansa kouluissa ja oppilaitoksissa.

Taulukko 18. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM	x	x	
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM	x	x	
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Lisätään koulujen yhteistyötä niin kulttuuri-, liikunta- kuin nuorisotoimijoidenkin kanssa.

Avataan julkisia tiloja kansalaistoiminnan käyttöön.

Järjestöt

Yhdistystoiminta on tapa jolla ilmaista itseään ja rakentaa jotain suurempaa. Luottamustehtävissä toimiminen tuntuu uskomattoman hyvältä, mikä valaa itseluottamusta.

Nuorten Paneeli 2011

3.3 Strateginen tavoite 3

Nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyysaste paranee.

Lähes 60 000 nuorta oli vuonna 2008 työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella. Ulkopuolisuus ja työttömyys siirtyvät ainakin osittain sukupolvelta seuraavalle. Maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten ulkopuolisuusriski on moninkertainen muihin nuoriin verrattuna. Perusasteen koulutuksen varassa olevilla nuorilla työmarkkinoiden ja koulutuksen ulkopuolella oleminen on yleisempää kuin työttömyys. Niistä ulkopuolisista ja työttömistä, joilla ei 25-vuotiaana ole perusasteen jälkeistä tutkintoa tai kesken olevia opintoja, näyttää 90 prosenttia jäävän kokonaan vaille jatkokoulutusta.¹⁰

Nuorten työllisyysasteen muutoksilla voidaan kuvata työmarkkinoille pääsyn helppoutta tai vaikeutta. Nuorten työttömyysaste kuvaa parhaiten jo työmarkkinoilla olevien nuorten työllistymisen vaikeutta.

Nuorten työttömyys vaihtelee taloustilanteen mukaan voimakkaammin kuin muun väestön. Työttömyyden negatiivisten vaikutusten katsotaan olevan erityisen haitallisia juuri nuorten kohdalla.¹¹ Nuorten osalta on havaittu, että yli kolmen kuukauden mittainen työttömyysjakso lisää pitkäaikaistyöttömyyden ja työelämästä syrjäytymisen riskiä.

Työ- ja toimintakykyyn liittyvät ongelmat muodostavat merkittävän esteen työllistymiselle. Työttömien pääsy kuntoutukseen ei myöskään toimi ohjauksen ja resurssien osalta tarvetta vastaavasti. Työelämäosallisuuden toteutuminen on huomioitava niidenkin nuorten osalta, joilla ei ole todellista mahdollisuutta työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Osana nuorten yhteiskuntatakuuta parannetaan nuorten työllistymistä ja työllisyyttä. Nuorten kannalta oleellista on, ettei heitä käytetä ilmaisena tai alipalkattuna työvoimana. Yhteiskuntatakuun tulee näytettyä positiivisena mahdollisuutena, jolloin nuorella on myös mahdollisuus kieltäytyä tarjotusta koulutus-, harjoittelu- tai työpaikasta henkilökohtaisista syistä.

Nuorten työpaikkoja on aivan liian vähän, vaikka nuorten työllistämistä puhutaan paljon. Työtä pitäisi lisätä joka alueella ja eri työmahdollisuuksia olisi myöskin saatava enemmän.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 3.1 Nuorten työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö osana yhteiskuntatakuun toteuttamista

Taulukko 19. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Hallitus toteuttaa *yhteiskuntatakuun* vuoden 2013 alusta siten, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle ja alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle tarjotaan työ-, harjoittelu-, opiskelu, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta. Yhteiskuntatakuun toteuttaminen edellyttää useita eri hallinnonalojen samaan suuntaan vaikuttavia toimenpiteitä. Niitä valmistellaan työ- ja elinkeinoministeriön johtamassa työryhmässä.

Yhteiskuntatakuumallit tehdään tutuiksi nuorille, heidän vanhemmilleen sekä nuorten parissa työskenteleville.

Yhteiskuntatakuuta toteutetaan yhdessä nuorten kanssa korostamalla erityisesti niiden nuorten mah-

¹⁰ Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. TEM julkaisu 12/2011

¹¹ Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. 2009. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisu 42, Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 100

dollisuuksia osallistua, jotka eivät käytä perinteisiä osallistumisen keinoja.

Resursoidaan nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä sekä niiden toiminnan laajentamista.

Eri ministeriöiden kautta ohjataan toteuttamaan kunnissa nuorisolain mukaista monialaista yhteistyötä nuorille suunnattujen palvelujen keskinäisen toimivuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi.

STM asettaa eri hallinnonalojen (kuten TEM, OKM), työmarkkinajärjestöjen ja eri sidosryhmien edustajista koostuvan työryhmän. Se selvittää tarvetta uudistaa sosiaalihuoltolakiin, kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin, vammaispalvelulakiin sekä lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta sisältyvää, työelämäosallisuuden tukemiseen liittyvää kokonaisuutta sekä lainsäädännön että toiminnan sisältöjen kehittämisen näkökulmista.

Varmistetaan, että nuoriso- ja sosiaalialan oppilaitoksissa niin etsivä nuorisotyö kuin työpajatoiminta tulevat opiskelijoille tutuiksi.

Taulukko 20. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM	x	x	
STM	x	x	x
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Kehitetään ja resursoidaan matalan kynnyksen monialaisia palveluja nuorille.

Kunta

Sitte tottakai haluaisin pystyä vaikuttamaan myös nuorten tulevaisuuden työn saatavuuteen ettei tartsis sitä miettiä.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 3.2 Työmarkkinoiden muutostrendien vaikutukset

Taulukko 21. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

TEM ja STM käynnistävät yhdessä poikkihallinnollisen selvitys- ja kehittämishankkeen työmarkkinoiden muutostrendien vaikutuksista. Siinä selvitetään työmarkkinoiden ja yritystoiminnan muutostrendejä ja rakennemuutoksia sekä arvioidaan niiden vaikutuksia työn tekemisen muotoihin, työvoiman käyttötapoihin ja työaikakysymyksiin.

TEM ja STM vastaavat hankkeen johtamisesta siten, että huomioon otetaan erityisesti nuoret työntekijät ja opiskelijat. OKM osallistuu hankkeeseen näkökulmina mm. osaamistarpeiden pitkän aikavälin ennakointi, sukupolvien välinen tasa-arvo, sosiaalinen kestävyys ja liikkuvuuden edistäminen.

Taulukko 22. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM		x	
MMM			
LVM			
TEM		x	
STM		x	
YM			

Hyvä, että nuoria kuunnellaan. Nuorilla voi kuitenkin olla mielipiteitä myös laajemmista kuin suoraan omaa elinpiiriä koskevista asioista. Muistakaa siis kuulla nuoria jatkossakin, etenkin asioissa, joista nuoret tietävät parhaiten (kuten nuorten työllistyminen, koulutus, terveydenhuolto...).

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 3.3 Erilaiset oppimis- ja työllistymispolut

Taulukko 23. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	
Pojat / Miehet				x	x

Valtakunnallinen toteutus

OKM edistää koulutuksen lainsäädännöllä, ohjauksella ja rahoituksella koulutuksen ulkopuolella opitun tunnistamista ja tunnustamista kaikessa koulutuksessa. Edistetään tutkintojen osaamisperusteista määrittelyä.

Parannetaan mahdollisuuksia joustavien opintopolkujen rakentamiseen ja tutkintojen osien suoritta-

miseen. Parannetaan mahdollisuuksia tuetun oppisopimuksen käyttöön.

Edistetään koulutettujen nuorten yrittäjyyttä yrityshautomo- ja yrityskiihdyttämö-toiminnan avulla. Otetaan nuorten ja opiskelijoiden omat yrittäjyyshyhteisöt mukaan koulutuksen ja yrittäjyyshyönteinnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

Hyödynnetään myös uudet paikalliset toimivat käytännöt ja toimintamallit valtakunnallisesti yhteiseen käyttöön.

Taulukko 24. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	x
MMM			
LVM			
TEM	x	x	
STM		x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä edistetään matalan kynnyksen palveluja kehitettäessä.

Etsivässä nuorisotyössä lisätään yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja muiden nuorille palveluja tarjoavien kanssa.

Nuorten työpajatoiminnassa lisätään yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja työnantajien kanssa.

Perusopetuksen lisäopetuksen, ammatillisen koulutuksen valmistavien ja valmentavien koulutusten sekä työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä vahvistetaan ja työnjakoa selkeytetään siten, että ne tukevat tehokkaasti jatko-opintoihin siirtymistä.

Kunta

3.4 Strateginen tavoite 4

Yhdenvertaisuus toteutuu.

Lapset ja nuoret ovat usein vähemmistön asemassa, joskus pelkästään sen takia, ettei heillä ole samanlaisia vaikutusmahdollisuuksia tai -osaamista kuin vanhemmalla sukupolvella. Tämän strategisen tavoitteen sisällä käsitellään kuitenkin enemmän niitä erityisryhmiä, jotka ovat lasten ja nuorten joukossa vähemmistönä.

Yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys ovat vaarassa olla toteutumatta lasten ja nuorten keskuudessa erityisesti maahanmuuttajien, romanien, alkuperäiskansasaamelaisten, vammaisten lasten ja nuorten, sateenkaariperheiden lasten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osalta. Positiivista erityiskohtelua tai muutoin eri syistä esimerkiksi ajoittain erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten osalta palveluiden (esim. koulutus, työllistyminen, asuntoasiat ja näihin liittyvä apu ja tuki) saavutettavuus on ensiarvoisen tärkeää. Lasten ja nuorten osalta näkyy helposti myös moniperusteinen syrjintä, jolloin kyse on ns. vähemmistön vähemmistöjen ongelmista. Tästä esimerkkinä voisi mainita vammaisten nuorten vaikeudet harjoittelupaikkojen saamisessa.

Maahanmuuttajataustaisille lapsille osallistuminen päivähoitoon ja esiopetukseen on tärkeää heidän kehityksensä, kouluvalmiutensa ja suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisensa kannalta. Maahanmuuttajanuorille tehtävillä kotouttamissuunnitelmilla voidaan edistää niin nuoren itsensä kuin myös koko perheen kotoutumista. Maahanmuuttajataustaisten nuorten oma kansalaistoiminta sekä maahanmuuttajanuoriin kohdistuva syrjintä ja syrjäytymistä ehkäisevä sekä sosiaalisesti vahvistava nuorisotoiminta tukee kotoutumista. Nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöissä tulee madaltaa vähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten kynnystä osallistua toimintaan.

Monet seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvat nuoret kärsivät psykososiaalisen tuen puutteesta. Asian tabuluonteisuus perheessä tai omien vanhempien avoimesti torjuva suhtautuminen vaarantavat näiden lasten ja nuorten hyvinvoinnin. Syrjintäkokemukset ja syrjinnän pelko vaikuttavat lasten ja nuorten kouluttautumiseen, koulutuksen keskeyttämiseen ja työllistymiseen sekä koulu- ja työhyvin-

vointiin. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin tai sateenkaariperheisiin kuuluvien lasten ja nuorten asema vaihtelee tällä hetkellä osittain sen mukaan, missä päin maata he asuvat.

Vammaisten lasten ja nuorten tulee voida osallistua ja toimia kaikilla elämänalueilla yhdenvertaisesti muiden lasten ja nuorten kanssa. Tämä tulee mahdollistaa riittäväillä palveluilla ja tukitoimilla huomioiden myös fyysinen esteettömyys ja kommunikaation saavutettavuus. Vammaisilla lapsilla ja nuorilla on usein heikot mahdollisuudet toteuttaa itseään oman lahjakkuutensa ja taipumuksiensa mukaan.

Alueelliset erot ovat monessa asiassa edelleen suuria. Erilaisten palvelujen saatavuus, opiskelupaikkojen sijainti tai työllistyminen ovat tyypillisiä esimerkkejä lasten ja nuorten asioista, joissa on isoja eroja riippuen lapsen tai nuoren asuinpaikasta.

Väestörakenteen muutos aiheuttaa paineita toisen asteen koulutuspaikkojen karsimiseen. Erityisesti ammatillisen toisen asteen koulutuksen osalta on jo nyt eroja alueellisessa kattavuudessa. Toisaalta koulutukseen pääsyä tulee helpottaa siellä, missä on paljon nuoria. Alueellisia eroja esiintyy myös kaupunkien ja laajempien alueiden sisällä.

Toimenpide 4.1 Rasismi, syrjintä ja suvaitsemattomuus

Taulukko 25. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x	

Valtakunnallinen toteutus

Säädetään uusi yhdenvertaisuuslaki, jonka valmisteluun tuodaan mukaan lapsi- ja nuorisolakikolmi (OM).

Tuetaan maahanmuuttajataustaisten ja maahanmuuttajalasten ja -nuorten kotoutumista.

OKM ohjaa avustuspolitiikalla nuorisojärjestöjä, nuorisotyötä tekeviä järjestöjä sekä nuorison palvelujärjestöjä toimimaan nuorisolain arvojen mukaisesti.

Tehostetaan eri syrjintäperusteiden, kuten toimintakyvyn, uskonnon tai vakaumuksen, etnisen tai kulttuurisen taustan sekä seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella tapahtuvan välittömän ja välillisen syrjinnän, häirinnän sekä kiusaamisen sekä viharikosten torjuntaa, mm. sisäisen turvallisuuden ohjelman avulla.

Uhrien avunsaantia tehostetaan ja viranomaisten toimintaa kehitetään helpommin lähestyttäväksi lapsille ja nuorille. Tuotetaan matalan kynnyksen palveluja syrjintää ja rasismia kokeneille sekä syrjintävaarassa oleville lapsille ja nuorille.

Selvitetään eri etnisiin ryhmiin kuuluvien nuorten toisiinsa kohdistamia asenteita (SM).

Taulukko 26. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	x
SM	x	x	
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM		x	
TEM			
STM		x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Lisätään päivähoidon ja koulujen toiminnassa toisen kunnioittamisen kasvatusta.

Lisätään kouluissa ja oppilaitoksissa lasten ja nuorten tietoisuutta eri uskonnoista, elämäntavoista, kulttuureista ja tavoista.

Tuotetaan matalan kynnyksen palveluja syrjintää ja rasismia kokeneille sekä syrjintävaarassa oleville lapsille ja nuorille.

Ihmisoikeudet eivät valitettavasti ole kaikille menneet perille. Erityisesti rasismi ja maahanmuuttovastaisuus pelottaa. Suomessa on aivan liian jyrkät asenteet. Tämä on asia, johon tulen varmasti tulevaisuudessa puuttumaan joko ammatin tai vapaaehtoistoiminnan kautta. Haluan myös ehdottomasti parantaa seksuaalivähemmistöjen ja vammaisten asemaa.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 4.2 Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä sateenkaariperheet

Taulukko 27. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Lisätään tutkimustietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin sekä sateenkaariperheisiin kuuluvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja edistetään sukupuoli- ja heteronormatiivisten rakenteiden aiheuttamien riskien tunnistamista (STM, OKM).

OKM kehittää yhdessä STM:n kanssa kolmannen sektorin osaamista ja käytäntöjen kehittämistä.

Taulukko 28. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM			

Toimenpide 4.3 Alueellinen yhdenvertaisuus

Taulukko 29. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Koulutuksellisen tasa-arvon ohjelmassa tavoitellaan peruskoulussa alueellisten erojen puolittamista (OKM).

Opiskelijoita osallistetaan oppilaitosverkoston kehittämisessä ja oppilaitosten määrän mahdollisessa vähentämisessä (ikäryhmät 13–17 v ja 18–24 v).

Kehitetään erilaisia sähköisiä järjestelmiä kuten verkkonuorisotyötä. Kehitetään sähköisiä opintojen ohjauspalveluita osana Oppijan verkkopalveluja (OKM).

Kuntaudistuksen toteuttamisessa on huolehdittava siitä, että lasten ja nuorten alueellinen yhdenvertaisuus paranee.

Taulukko 30. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM		x	
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Opiskelijoita kuullaan nuorisolain mukaisesti oppilaitosverkoston kehittämisessä ja oppilaitosten määrän mahdollisessa vähentämisessä.

Parannetaan nuorten mahdollisuuksia osallistua oppisopimuskoulutukseen etenkin harvaan asutuilla alueilla.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden tulee saada ajoissa tarvitsemaansa apua asuinpaikasta riippumatta. Tehokkaita tukitoimia kuten lapsiperheiden kotipalvelua, ehkäisevää perhetyötä, tukihenkilöiden ja -perheiden apua tulee olla tarjolla jo ennen kuin perhe on lastensuojelun asiakkaana (ikäryhmät 18–25 v ja 25–29 v).

Lisätään eri toimijoiden yhteistyötä, jotta kaikkialla Suomessa jokaisen lapsen ja nuoren asuinpaikasta riippumaton mahdollisuus omaan harrastukseen toteutuisi.

Kunta

Järjestöt

En voi sanoa vain yhtä ja ylimmäistä asiaa, jonka muuttaisin jos minulla olisi valtaa. Todennäköisesti aloittaisin asioista, jotka koskettavat yhteiskunnan jäsenten yhdenvertaisuutta ja sosiaalipoliittisia muutoksia.

Nuorten Paneeli 2011

3.5 Strateginen tavoite 5

Työillä ja pojilla on tasa-arvoiset oikeudet ja mahdollisuudet.

Sukupuolten välinen tasa-arvo on keskeinen suomalainen arvo. Siitä säädetään perustuslaissa ja tarkemmin tasa-arvolaisissa. Lainsäädännössä käsitellään sukupuolten tasa-arvoa erikseen muusta yhdenvertaisuudesta.

Hallitusohjelmassa sukupuolten tasa-arvoa edistetään monin tavoin. Tavoitteena on mm. sukupuolten välisten erojen kaventaminen osaamistuloksissa sekä koulutukseen osallistumisessa ja suorittamisessa, työelämän ja perheen yhteensovittamisen helpottaminen, järjestelmällinen tasa-arvotyö perusopetuksessa.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa 2012–15 on jokaisessa toimenpidekokonaisuudessa käsitelty erikseen sitä, kohdistuvatko toimenpiteet erityisesti tyttöihin ja naisiin vai poikiin ja miehiin. Sukupuolella on merkitystä monessa suhteessa. Lapsen ja nuoren kasvun tukemisessa sukupuolitietoi-

suutta tulisi lisätä ja eri sukupuolten välisiä mahdollisuuksien eroja kaventaa.

Tasa-arvon edistämisen on lähdettävä varhaiskasvatuksesta. Sukupuoli ja siihen liittyvät oletukset, odotukset ja käsitykset vaikuttavat ihmisten toimintaan ja valintoihin. Tässä suhteessa lapset ja nuoret eivät tee poikkeusta, päinvastoin. Siksi koulutusjärjestelmän ohella myös vapaa-ajan toimintojen mahdollistaminen jokaisen henkilökohtaiset taipumukset huomioon ottaviksi edellyttää asioiden tarkastelua sukupuolisilmälasiä kautta.

Toimenpide 5.1 Harrastusten sukupuolittuneisuus

Taulukko 31. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x		
Pojat / Miehet					

Valtakunnallinen toteutus

Sukupuolen mukaan joko tyttöjä tai poikia enemmän kiinnostavien harrastusten julkisia tukia jaettaessa kiinnitetään huomiota tuen tasapuoliseen kohdentumiseen (OKM).

Hyödynnetään mm. ”Liikunta ja tasa-arvo 2011 - Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset -selvitystä”, johon on kattavasti koottu tyttöjen ja poikien tilanne. OKM huolehtii, että toimenpanossa toteutuvat erityisesti tyttöjen harrastusmahdollisuudet.

Tasa-arvon edistäminen otetaan hakukriteeriksi vuodesta 2012 alkaen terveyttä edistävän liikunnan sekä lasten ja nuorten liikunnan kehittämisavustuksissa (OKM).

Taulukko 32. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM			
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Sukupuolen mukaan joko tyttöjä tai poikia enemmän kiinnostavien harrastusten julkisia tukia jaettaessa kiinnitetään huomiota tuen tasapuoliseen kohdentumiseen.

Kunta

Järjestöt

Toimenpide 5.2 Sukupuolivaikutusten arviointi lapsia ja nuoria koskevassa toiminnassa

Taulukko 33. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x	x	
Pojat / Miehet		x	x	x	

Erityisryhmät: toimenpiteet huomioidaan sukupuolittain

Valtakunnallinen toteutus

Lapsiin ja nuoriin liittyvissä lainsäädäntö- ja muissa hankkeista, kuten koulutusta uudistettaessa tehdään sukupuolivaikutusten arviointia. Informaatio-ohjauksella vaikutetaan yhteiskunnan eri toimijoihin, kuten järjestöihin ja kuntiin.

Taulukko 34. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	
SM			
PLM			
VM			
OKM		x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM		x	
YM			

Toimenpide 5.3 Fyysinen ja psyykinen koskemattomuus

Taulukko 35. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x	x	
Pojat / Miehet		x	x	x	

Erityisryhmät: toimenpiteet huomioidaan sukupuolittain

Valtakunnallinen toteutus, samalla suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Varmistetaan lasten ja nuorten oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen mm. edistämällä lasten ja nuorten omaa tietoisuutta oikeudesta koskemattomuuteen.

Taulukko 36. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM		x	
PLM		x	
VM			
OKM		x	
MMM			
LVM		x	
TEM			
STM		x	
YM			

3.6 Strateginen tavoite 6

Nuorilla on mahdollisuus asua ja elää itsenäisesti.

Nuoruuteen kuuluu itsenäistyminen ja liikkuvuus koulutus- ja työmarkkinoilla. Koulutus- ja työmahdollisuudet määrittävät sen, missä nuori asuu. Nuoret ovat olleet kasvukeskusten vuokra-asuntojonoissa pitkään yliedustettuina. Nuorten asumisväljyys on viime vuosina pienentynyt samalla kun muun väestön asumisväljyys on kasvanut.

Nuorten asema asuntomarkkinoilla on muuta väestöä heikompi alhaisen tulotason takia. On vaarana, että etenkin pääkaupunkiseudulla kasvavalle joukolle nuoria myös vuokra-asunto jää kustannusten takia haaveeksi. Nuorten työjaksojen pirstaleisuus voi vaikeuttaa oman asunnon hankkimisen lisäksi myös vuokralla asumista.

Keskimäärin Suomessa muutetaan lapsuudenkodista pois 19-vuotiaina, tytöt hieman poikia aikaisemmin. Kotoa pois muuttamisessa on myös alueellisia eroja: eteläsuomalaiset muuttava keskimääräistä vanhempina ja Itä-Suomen nuoret nuorempina.¹² Kaikkiaan noin 10.000 nuorta (16–18 v.) asuu oppilaitosten asuntoloissa. Kotoa muuttamisen ikä Suomessa on eurooppalaisittain hyvin matala.

¹² Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen. Suomen ympäristö 1/2011

Asuntotuotannon lisäksi tarvitaan monialaista ja suunnitelmallista työskentelyä niiden nuorten kanssa, joilla asunnottomuus uhkaa pitkittyä tai päättyä esimerkiksi häättöön. Myös laitoksista itsenäistyvät tai hyvin nuorina kotoa muuttavat tarvitsevat tukea itsenäiseen asumiseen.

Itsenäistymisen myötä vastuu oman talouden hoidosta saattaa monen nuoren kohdalla muuttua kertaheitolla ja aiheuttaa ongelmia, jotka vaikuttavat elämään pitkään. Maksuhäiriöitä kirjattiin alkuvuonna 2011 suhteessa eniten 25–29 -vuotiaille. Yli 12 prosentilla ikäryhmään kuuluvista on maksuhäiriö. Maksuhäiriömerkintäisistä 63 prosenttia on miehiä.¹³ Erityisesti erilaiset pikalainat sekä osamaksuostokset näyttävät aiheuttavan hankaluuksia.

Kuluttajavirastolla on eri toimijatahojen kokoajana keskeinen rooli.

Toimenpide 6.1 Nuorten asuminen

Taulukko 37. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	x
Pojat / Miehet				x	x

Valtakunnallinen toteutus

Itsenäistyvien nuorten asunto-olojen parantamiseksi huolehditaan investointiavustusten riittävyydestä ja säilytetään vähintään niiden nykyinen taso. Painopisteenä on nuorten asunnottomuuden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä nuorten sosiaalinen vahvistaminen (YM).

Opiskelija-asuntojen saatavuutta parannetaan alkaen niistä paikkakunnista, joissa tilanne on heikoin (YM, OKM).

Jatketaan ja kiirehditään kehitysvammaisten henkilöiden, erityisesti nuorten asumisen ohjelman toteutusta (YM, STM).

Kehitetään nuorten tuettua asumista ja sosiaalista isännöintiä¹⁴ sekä huolehditaan palvelujen riittävyydestä.

Oppilaitosten asuntoloissa kiinnitetään huomiota asuntoloiden turvallisuuden, viihtyisyyden sekä vapaa-aikatoiminnan ja muun nuorten tarvitseman ohjauksen kehittämiseen (OKM, YM).

Taulukko 38. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM			
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM	x	x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Painotetaan vuokratakuupäätösten nopeutta asunnottomien nuorten vuokra-asuntojen saamisen helpottamiseksi.

Eri toimijoiden yhteistyön avulla kiinnitetään huomiota oppilaitosten asuntoloissa asuvien nuorten vapaa-aikatoiminnan ja muun nuorten tarvitseman ohjauksen kehittämiseen.

Kunta

Järjestöt

Opiskelijoilla pitäisi olla tarpeeksi rahaa elää normaalia elämää. Opiskelija saa max 420 euroa (asumistuki ja opintotuki). Ei sillä vuokraa, laskuja ja ruokaa osteta. Työttömätkin saavat enemmän rahaa kun opiskelijat, oikein?

Nuorten Paneeli 2011

¹³ Suomen Asiakastieto. Tilastot ja lehdistötiedotteet. www.asiakastieto.fi

¹⁴ Sosiaalisen isännöinnin avulla pyritään ehkäisemään asumiseen liittyviä ongelmia, esim. arjesta selviytymistä, ja parantamaan asukkaan asuinoloja.

Toimenpide 6.2 Oman talouden hallinta

Taulukko 39. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Opetuksessa ja koulutuksessa tehostetaan valmiuksien antamista oman talouden hallintaan. Tehostetaan nuorten oman talouden hallinnan osaamista mm. kuluttajaviraston, järjestöjen, seurakuntien ja elinkeinoelämän yhteistyöllä (TEM, OKM, Kuluttajavirasto).

Sopimusten ja lainojen, erityisesti pikalainojen, pitkän ajan taloudellisten merkitysten vaikutuksia korostetaan. Kehitetään sosiaalista luototusta yllättävien talousongelmien hoidossa.

Kiristetään pikalainoituksen lainsäädäntöä (OM).

Lisätään toimia, joilla siirretään nuorten uhkapelaamisen aloittamisikää myöhäisemmäksi ja ehkäistään uhkapelaamisen haittoja sekä lisätään peliongelmaisten tukea (STM, OKM).

Taulukko 40. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	x
SM			
PLM		x	
VM		x	
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM	x	x	
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Kiinnitetään huomiota talous- ja velkaneuvonnan palvelujen tarpeeseen osana kuntien monialaisia yhteistyöverkostoja.

3.7 Strateginen tavoite 7

Kaikilla lapsilla ja nuorilla on lähtökohdistaan riippumatta mahdollisuus saada itselleen korkeatasoinen koulutus.

Hallitusohjelman mukaisesti jokainen ansaitsee reilun alun ja aidot tasavertaiset mahdollisuudet elämälleen. Mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu koulutuksessa kun kaikilla on taustastaan riippumatta mahdollisuus hakeutua koulutukseen eikä tausta ennestään koulutukseen osallistumista tai oppimistuloksia.

Koulutuksen eriytyminen alkaa varhaisessa vaiheessa. Jo perusasteella on havaittavissa eroja oppilaan taustan ja oppimistulosten välillä. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että ylimpiin sosioekonomisiin luokkiin kuuluvien perheiden nuoret saavuttavat parempia oppimistuloksia kuin alempien sosioekonomisten luokkien nuoret.

Työllistyminen itseä kiinnostavasti auttaa elämänhallintaa – tämä pätee myös kääntäen. Tässä perustana on toimiva oppilaan- ja opintojenohjaus ja oikeanlaisen jatkokoulutuspaikan löytäminen. Haastavaksi tehtävän tekee työelämän muutokset ylipäättään ja erityisesti työvoiman määrän muutostarpeet eri sektoreilla.

Toimenpide 7.1 Sosioekonomisen taustan vaikutus koulutukseen osallistumiseen

Taulukko 41. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0 - 6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x		x		
Pojat / Miehet	x		x		

Erityisryhmät: lapset, joiden vanhemmilla alhainen koulutustaso

Valtakunnallinen toteutus

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 mukaisesti valmistellaan ja käynnistetään Koulutuksellisen tasa-arvon toimenpideohjelma. Sen tavoitteena on vähentää merkittävästi sukupuolten välisiä osaamis- ja koulutuseroja sekä vähentää sosioekonomisen taustan vaikutusta koulutukseen osallistumiseen sekä parantaa heikommassa asemassa olevien ryhmien osallistumista koulutukseen. Ohjelma vahvistaa jokaisen yksilön mahdollisuutta oppimiseen sekä luovuuden, osaamisen ja erilaisten lahjakkuuksien kehittämiseen. Ohjelmalla tavoitellaan koulujen ja oppilaitosten välisten oppimistulosten erojen kaventamista.

Taulukko 42. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM			
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota mahdollisten kehityshäiriöiden ja vammaisuuden tunnistamiseen ja niiden haittojen pienentämiseen tehostamalla oikea-aikaisen tuen saantia.

Kunta

Arvon päättäjät, Kun mietitte lapsia ja nuoria käsitteleviä aiheita, mielestäni on ensi arvoisen tärkeää ettei mittavia säästöjä tehtäisi juuri meihin liittyviin palveluihin esimerkiksi koulutukseen. Koulutuksessa tehdyt leikkaukset, varsinkin perusasteella näkyvät läpi elämän.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 7.2 Perusopetuksen päättävien nuorten ohjaus

Taulukko 43. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset					
Pojat / Miehet			x		

Erityisryhmät: maahanmuuttajat, pojat

Valtakunnallinen toteutus

OKM kannustaa järjestöjä ja kuntia tekemään yhteistyötä kieli- ja muihin vähemmistöihin kuuluvien oppilaiden koulunkäynnin tukemisessa. Tuetaan toimintaa toteuttavia.

Tavoitteena on, että erilaisten teknisten järjestelmien avulla voidaan helposti seurata nuorten sijoitumista opiskeluihin niin peruskoulun jälkeen kuin myöhemminkin erityisesti toisen asteen opintojen keskeytyessä.

Taulukko 44. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM		x	
STM		x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Peruskoulussa oppilaanohjauksella on keskeinen rooli ohjata nuoria toisen asteen koulutukseen. Huolehditaan siitä, että sijoittumattomat nuoret saavat tarvitsemaansa tietoa, neuvontaa ja ohjausta.

Jokaisessa kunnassa toimii monialainen yhteistyöverkosto, joka varmistaa järjestelmän tukevan nuoria myös perus- ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kunnallisen nuorisotyön, sisältäen nuorten tieto- ja neuvontapalvelut, yhteistyötä peruskoulun ja toisen asteen opetuksen kanssa parannetaan. Nivelvaiheen tukea toteutetaan myös nuorten työpajoilla sekä erilaisten kuntakohtaisten toimien avulla, esimerkiksi ammatistartti, perusopetuksen lisäopetus jne.

Kunta

Haluaisin, että jokaiselle saataisiin järjestettyä koulutus peruskoulun jälkeen ja että kaikilla olisi töitä.

Nuorten paneeli 2011

Toimenpide 7.3 Opintotukijärjestelmä

Taulukko 45. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Opintoraha sidotaan hallitusohjelman mukaisesti kansaneläkeindeksiin 1.9.2014 lukien.

Opintotuen rakenteellisia epäkohtia korjataan yhdessä opiskelijajärjestöjen kanssa. Korjataan toisen asteen opiskelijoiden opintotukeen liittyvät epäkohdat. Tarkastellaan perheellisten opiskelijoiden asemaa.

Maahanmuuttajille tarkoitettu lukiokoulutukseen valmistava koulutus otetaan opintotuen piiriin syyslukukauden 2014 alusta lähtien.

Taulukko 46. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	x
MMM			
LVM			
TEM			
STM			
YM			

3.8 Strateginen tavoite 8

Ennaltaehkäisevillä toimilla ylläpidetään lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä.

Valtaosa kouluikäisistä on terveitä, voi hyvin ja myös kokee itsensä terveiksi. Myös valtaosa opiskelikäisistä kokee terveydentilansa hyväksi.

Lasten ja nuorten terveystottumuksissa ja elämänhallinnassa on kuitenkin useita ongelmia tai häiriöitä: ylipaino, liian vähäinen uni, psyykkiset oireet (erityisesti masennus), tupakointi ja päihteiden käyttö, vähäinen liikunta. Osassa ongelmista on myös selkeitä eroja esimerkiksi sukupuolen, sosioekonomisen tai opiskelutaustan suhteen.¹⁵ Lisäksi vanhempien lisääntyneet päihde- ja mielenterveysongelmat uhkaavat lapsen ja nuoren terveyttä ja turvallista kehitystä. Terveys- ja hyvinvointierot syntyvät pitkälti jo lapsuudessa. Köyhyyden estäminen on tärkeä osa myös terveyden edistämistä.

Terveyden edistämisessä tärkeää on laajasti ennalta ehkäisevä toiminta, jolloin toiminta kohdistuu koko ikäryhmään tai määriteltäviin riskiryhmiin ilman, että on vielä havaittu oireita tai on syntynyt huolta. Tällöin korostuvat monipuolisen nuoriso-, liikunta- ja kulttuurityön ja -toiminnan mahdollisuudet. Tutkimuksissa terveyden kannalta hyödylliseksi todettua luonnossa liikkumista edistetään. Lasten ja nuorten omaehtoisen liikunnan on todettu vähentyneen viime vuosien aikana.¹⁶ Tavoitteena voidaan pitää sitä, että korjaavien toimien tarve olisi mahdollisimman vähäinen.

Myös matalan kynnyksen palvelut ovat oleellisessa asemassa. Jos ja kun apua tarvitsee, on sitä löydyttävä nopeasti. Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen tulisi muodostaa suunnitelmallinen ja jatkuva toiminnallinen kokonaisuus, joka mahdollistaa lapsen, nuoren ja perheen osallisuuden. Palvelujen tarkoituksena on ohjata nuoret mahdollisimman nopeasti takaisin koulutus- ja työllisyyspolulle.

Kiusaamisen kierteet tulee saada katkaistuiksi. Kyse ei ole ainoastaan näkyviin nousseiden kiusaamistapausten käsittelystä, vaan koko organisaation tai yhteisön rakenteiden, johtamisen ja toimintatapojen kokonaisvaltaisesta muuttamisesta ja kiusaamisen ehkäisemisestä. Koulukiusaamisen ehkäisemiseksi ja toisten kunnioittamisen lisäämiseksi on olemassa erilaisia menetelmiä, esim. KiVa-koulu -menetelmä, vertaissovitteleva ja tukioppilastoiminta. Verkossa tapahtuvaa kiusaamista on raportoitu yhä kasvavassa määrin. On tärkeää, että nollatoleranssi kiusaamiselle jatkuu katkeamatta päivähoidossa, koulussa ja oppilaitoksissa korkeakouluihin saakka ja edelleen työelämässä ja harrastuksissa.

Vanhemmilla on kasvatuksen perusvastuu ja heitä tulee eri tavoin tukea tehtävässä. Varhaiskasvatus antaa eväät lasten kasvamiselle yhteisön jäseniksi. Varhaiskasvatuksen onnistuminen tai epäonnistuminen näkyy myöhemmin peruskoulussa, nuorisotyössä, toisella asteella jne. Korjaavien toimien tekeminen yleensä vaatii huomattavasti resursseja.

Lapsen ja nuoren tärkein kasvuyhteisö on perhe. Perheen lisäksi monet muut asiat vaikuttavat turvalliseen ja laadukkaaseen kasvuympäristöön, esimerkiksi asuminen, päivähoito ja koulu. Iän myötä lasten ja nuorten omat yhteisöt, kaverit, mutta myös esimerkiksi harrastukset ja media alkavat vaikuttaa lapsen ja nuoren kasvun suuntaan yhä enemmän. Turvallisen kasvuympäristön luominen on siten enemmän kuin yksittäiselle perheelle annettavat palvelut: yhteisöllisyyttä vahvistetaan eri tahojen ja sektoreiden yhteistyöllä.

Perhekeskuksissa edistetään perheiden hyvinvointia ja terveyttä, varhaista puuttumista ja pulmien ennalta ehkäisyä. Perhekeskus on perheiden itsensä ja ammattilaisten yhteistä toimintaa, joka kokoaa yhteen paikalliset toimijat ja voimavarat. Kunnallisten palvelujen lisäksi perhekeskuksen toimijaverkostoon voivat kuulua seurakunnat, järjestöt, vapaaehtoiset sekä yksityinen sektori. Monitoimijaisessa verkostossa kunnalliset lapsi- ja perhepalvelut, järjestöt, seurakunnat ja muut tahot yhdistävät osaamista ja asiantuntijuutta.¹⁷

¹⁵ Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-esitykset. STM selvityksiä 2010:26

¹⁶ http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/c0559e943f21d4fe6741dfe3a9adbd36/1319548745/application/pdf/3244994/Liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf

¹⁷ Sosiaaliportti <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/fca86985-c592-4f7c-b400-4df97a8c9ccd.aspx>

Toimenpide 8.1 Terveelliset elämäntavat

Taulukko 47. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x	x	x
Pojat / Miehet	x	x	x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

OKM, MMM ja STM tukevat liikunta-, nuori- sekä muita järjestöjä lasten ja nuorten terveyttä edistävien elämäntapojen, mukaan lukien ravinto, päihitteettömyys ja liikunta, vahvistamiseksi.

OKM tukee laadukkaiden ja laajoille käyttäjäryhmille suunnattujen liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista. Liikuntapaikkojen esteettömyyttä edistetään rakentamis- ja peruskorjaamisvaiheessa informaatio-ohjauksella sekä järjestämällä esteettömyyteen liittyvää koulutusta.

OKM tukee kouluja terveelliseen ja aktiiviseen elämäntapaan ohjaamisessa esimerkiksi Liikkuva koulu ja Terve Koululainen -toimintamallien mukaisesti.

Tuetaan vanhempia ja perheitä liikunnallisen elämäntavan ja terveellisten ruokailutottumusten muodostamisessa (OKM, STM, MMM).

Puolustusvoimissa vaikutetaan varusmiesikäluokan elämäntapavalintoihin ja sitä kautta elämänhallintaan (PLM).

Taulukko 48. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM	x	x	
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM		x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Lisätään liikunnallisuutta ja ravitsemuskasvatusta varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa.

Koulu-, oppilaitos- ja päiväkotiruokailussa korostetaan ruuan laatua, lähiruokaa sekä ruuan kestävää tuotantoa. Lasten ja nuorten kuulemista ruokailuun liittyvissä asioissa lisätään.

Muuttaisin koulun ruuan lisääineettomammaksi ja oikeaksi ruuaksi eikä elintarvikkeiksi mitä se nyt on. Myös lähiruuan suosiminen olisi hyvä.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 8.2 Oppilas- ja opiskelijahuolto

Taulukko 49. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset			x	x	x
Pojat / Miehet			x	x	x

Erityisryhmät: alueellinen yhdenvertaisuus, pojat 2. asteen ammatillisissa oppilaitoksissa

Valtakunnallinen toteutus

OKM ja STM kehittävät yhdessä moniammatillista oppilas- ja opiskelijahuoltoa. Kavennetaan opiskelu- huollon alueellisia ja kuntakohtaisia eroja.

Kiinnitetään erityistä huomiota toisen asteen opiskelijoiden sekä ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveyspalvelujen ja opiskelijahuollon kehittämiseen.

Taulukko 50. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Korostetaan oppilas- opiskelijahuoltoryhmien monia- laista tehtävää yhteisönsä terveyden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämisessä ja kannustetaan niitä toi- mimaan yhdessä oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa.

Lisätään palveluja nykyistä enemmän ennaltaeh- käisevään työhön ja opiskelijoiden kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäväksi. Varmistetaan terveydenhoi- rajien, koulupsykologien ja koulukuraattorien palve- luiden riittävyys.

Oppilas- ja opiskelijahuoltoa kehitetään ja arvioi- daan yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa.

Kunta

Hankkisin meidän kouluun terkkarin.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 8.3 Kiusaaminen

Taulukko 51. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x	x	
Pojat / Miehet	x	x	x	x	

Erityisryhmät: seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt, vammaiset, maahanmuuttajat, muut vähemmistöt

Valtakunnallinen toteutus

Kehitetään ja otetaan käyttöön menetelmiä korkea- kouluissa tapahtuvan kiusaamisen ehkäisemiseksi (OKM).

Erityistä huomiota kiinnitetään rasistiseen syrjin- tään ja kiusaamiseen.

OKM varmistaa, että lasten ja nuorten kanssa toi- mivien koulutukseen sisältyy tasa-arvoa, yhdenvertai- suutta ja ihmisoikeuksia käsitteleviä oppisisältöjä.

OKM, MMM, STM ja SM kiinnittävät lasten ja nuorten harrastustoimintaa järjestävien huomiota kiusaamisen ehkäisyyn.

Puututaan sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan kiu- saamiseen mm. verkkonuorisotyön ja nettipoliisin toiminnan keinoin (OKM, SM).

Taulukko 52. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM		x	
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM		x	
LVM			
TEM		x	
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Vahvistetaan varhaiskasvatuksen yksiköitä, koulua ja oppilaitoksia lasten ja nuorten emotionaalisten ja sosiaalisten taitojen kehittäjänä sekä tuetaan lasten ja nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Erityistä huomiota kiinnitetään rasistiseen syrjintään ja kiusaamiseen. Lisätään koulun, päivähoidon ja kodin yhteistyötä kiusaamiseen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa.

Haluaisin voija vaikuttaa koulukiusaamiseen. Ma-hotonta saaha se varmaan kokonaan pois, mutta kiusattuja pitäis auttaa enemmän ja kiusaajia muistuttaa kiusaamisen haitoista.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 8.4 Vanhemmuuden tuki

Taulukko 53. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-14 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	x
Pojat / Miehet				x	x

Erityisryhmät: usean kulttuurin perheet, maahanmuuttajat, vammaiset, sateenkaari- ja yhden vanhemman perheet

Valtakunnallinen toteutus

Laajennetaan perhekeskustoimintaa perheiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä (STM, OKM).

Lapsiperheiden kotipalveluja ja matalan kynnyksen palveluja kehitetään ja lisätään, samoin lasten-suojelun ennaltaehkäisevää toimintaa. STM vastaa osana normaalia informaatio- ja resurssiohjausta sekä Kaste-ohjelman ja järjestöjen RAY-tuen kautta.

Lasten vanhemmille tarjotaan enemmän mahdollisuuksia työajan lyhentämiseen ja osa-aikatyöhön (STM, TEM).

Taulukko 54. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM			
PLM			
VM			
OKM		x	
MMM			
LVM			
TEM		x	
STM	x	x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Vanhempien ja päivähoidon sekä koulun kasvatuksen ammattilaisten yhteistyönä vahvistetaan kasvatuskumppanuutta lapsen ja nuoren tukemisessa. Kodin ja koulun yhteistyötä vahvistetaan.

Perhe on minulle kaikki kaikessa. Ilman perhettä ja sen tukea en pärjäisi.

Perhe. Ihmisiä, joille ei tarvitse esittää mitään. Ihmisiä, jotka tahdot tehdä ylpeiksi ja ihmisiä, jotka rakastavat sinua ehdoitta.

Nuorten paneeli 2011

Toimenpide 8.5 Päihteet ja mielenterveys

Taulukko 55. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset		x	x	x	x
Pojat / Miehet		x	x	x	x

Erityisryhmät: pojat 2. asteen ammatillisissa oppilaitoksissa

Valtakunnallinen toteutus

OKM tukee lasten ja nuorten päihdehaittoja, yhteisöllisiä harrastuksia, esim. kulttuurin, liikunnan ja nuorisjärjestöjen kautta. Resursoidaan ennaltaehkäisevän päihdetyön tekemistä ja kehittämistä nuorisotyön muotona. Levitetään tietoa toteutuneesta kehittämistyöstä ja siten edistetään hyvien käytäntöjen ja menetelmien käyttöönottoa.

Ennaltaehkäisevää mielenterveystyötä kehitetään ja tuetaan mm. käyttämällä monipuolisesti nuorisotyön menetelmiä (STM, OKM).

Päihdehaittojen riskiryhmille, erityisesti nuorille miehille, tarjotaan mahdollisuus päihdehaittoihin vaihtoehtoihin (STM, OKM).

Tehostetaan toimia lasten ja nuorten suojelemiseksi alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja rahapeliongelmiin aiheuttamilta haitoilta. Alkoholi- ja rahapeliongelmiin rajoitetaan kielteillä lapsiin ja nuoriin kohdistuvan mainonnan keinot ja sellaiset mainonnan keinot, joilla annetaan kuva alkoholin sosiaalista ja seksuaalista menestystä lisäävistä vaikutuksista. Tarkistetaan television ja radion sallittuja mainontaaikoja. (STM, LVM)

Vanhempien päihdehaittojen käytön lapsille aiheuttamia haittoja ennaltaehkäistään ja vähennetään. Kiinnitetään huomiota myös vanhempien mielenterveyden ylläpitämiseen (STM).

Tehostetaan lasten saamaa tukea silloin, kun lapsen vanhemmat käyttävät liikaa päihdehaittoja tai heillä on mielenterveysongelmia, ja varmistetaan vanhempien pääsy hoitoon. Erityisen tärkeää on huolehtia ammattilaisten kyvystä kohdata sellainen lapsi tai nuori, jonka vanhempi on hoitotoimenpiteiden kohteena.

Päihde-ehkäisyviranomaisyhteistyötä tehostetaan (STM, SM, PLM, OKM).

Taulukko 56. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM			
SM		x	
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM	x	x	x
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Huolehditaan mielenterveys- ja päihdepalvelujen riittävyydestä ja saavutettavuudesta ja erityisesti matalan kynnyksen palveluista.

Tehostetaan lasten saamaa tukea silloin, kun lapsen vanhemmat käyttävät liikaa päihdehaittoja tai heillä on mielenterveysongelmia, ja varmistetaan vanhempien pääsy hoitoon. Syömishäiriöiden varhaiseen tunnistamiseen kiinnitetään huomiota niin koulussa kuin harrastuksissa, sekä varmistetaan tukipalvelujen saatavuus ja niihin ohjaaminen.

3.9 Strateginen tavoite 9

Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä.

Lasten ja nuorten hyvinvointi on kokonaisuutena asia, joka edellyttää poikkihallinnollista tarkastelua ja usein myös monialaista työskentelyä etenkin paikallistasolla. Tällöin oleellista on tehdä yhteistyötä asioiden valmistelussa, suunnittelussa ja toiminnan ohjauksessa ja arvioinnissa. Toimintaprosesseja tulee

nykyistä enemmän tarkastella kokonaisuudessaan ja varmistaa, että eri osat toimivat saumattomasti yhteen. Monialaisella yhteistyöllä turvataan palvelujen saatavuutta, riittävyyttä, laatua sekä yhteensopivuutta. Toimintojen uudelleen organisointioikeus ja -velvollisuus on yleensä toimialojen johtajilla.

Lasten ja nuorten parissa toimivien aikuisten osaaminen on uusien haasteiden edessä. Lasten ja nuorten elinympäristö on jatkuvassa muutoksessa. Se edellyttää lasten ja nuorten parissa toimivilta herkkyyttä tunnistaa arjen ilmiöitä ja kykyä vastata uusiutuviin tarpeisiin.

Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta koulutettuja lasten ja nuorten parissa toimivia ammattilaisia ei ole Suomessa alueellisesti riittävästi. Selvitysten mukaan sateenkaariperheiden vanhemmuutta ei tällä hetkellä tueta juuri lainkaan julkisissa palveluissa Suomessa.

Tässä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa itsessään on mainittu monia sellaisia strategisia tavoitteita tai toimenpidekokonaisuuksia, joiden toteuttamiseen tarvitaan uudenlaista osaamista. Keskeinen taito on toimia monialaisessa ja moniammatillisessa yhteistyössä. Työmuotojen tulee olla lasta, nuorta ja perhettä kunnioittavia ja aidosti jokaista kuulevaa ja kuuntelevaa. Tämä edellyttää myös eri prosessien tuntemista ja niiden yhteensovittamista niin asiakaspalvelussa olevilta kuin johdolta.

Toimenpide 9.1 Lasten, nuorten ja perheiden asioiden koordinaatio

Taulukko 57. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset	x	x	x	x	x
Pojat / Miehet	x	x	x	x	x

Valtakunnallinen toteutus

Ohjataan kuntia tekemään lastensuojelulain (12§) mukaiset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat niin, että ne sisältävät myös kuntien nuorisolain (4§) mukaisen nuorisopolitiittisen ohjelmatyön ja terveydenhuoltolain mukaisen terveys- ja hyvinvointikertomuksen. Ohjataan kuntia selvittämään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia varten lasten ja nuorten omia mielipiteitä hyvinvoinnistaan ja käyttämistään palveluista. Ohjataan kuntia käyttämään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia työvälineenä (STM, OKM).

Valtioneuvosto asettaa OKM:n esityksestä johtoryhmän lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman toteuttamisen johtamista varten. Johtoryhmään kuuluvat edustajat seuraavista ministeriöistä ja alaisesta hallinnosta: OKM, STM, OM, TEM, SM, YM, PLM, VM sekä THL ja OPH. Hyödynnetään THL:n asiantuntijuutta koordinaatio- ja kehittämis-toiminnassa.

STM selkiyttää lapsiasioita käsittelevien neuvottelukuntien kokonaisuutta.

Hyödynnetään yhteistyötä erityisesti Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman ja KASTE II Lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevassa osaohjelman kanssa (OKM, STM).

Taulukko 58. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	
SM		x	
PLM		x	
VM		x	
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM		x	
STM	x	x	
YM		x	

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Edistetään nuorisolain mukaisen paikallisten viranomaisten ohjaus- ja palveluverkoston toimintaa, lastensuojelulain mukaisten lastensuojelun asiantuntijaryhmien toimintaa sekä näiden välistä yhteistoimintaa.

Kunta

Järjestöt

No, toivon, että saatte tehtyä kunnon päätöksiä ja yrittaisitte myös asettua sellaisten ihmisten kenkiin, joiden jutuista teette päätöksiä.

Nuorten Paneeli 2011

Toimenpide 9.2 Lasten ja nuorten parissa toimivien osaaminen

Taulukko 59. Toimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti seuraaviin ryhmiin

	0-6 v	7-12 v	13-17 v	18-24 v	25-29 v
Tytöt / Naiset				x	x
Pojat / Miehet				x	x

Valtakunnallinen toteutus

Lasten ja nuorten kanssa toimivien lisä- ja täydennyskoulutuksen teemoina ovat erityisesti vuorovaikutustaidot, lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, mielenterveyshäiriöiden varhainen tunnistaminen, kestävä kehitys sekä globaalikasvatus.

Myös muutoksessa oleva toimintaympäristö ja sen edellyttämät esim. tietotekniset valmiudet on saatettava kuntoon.

Lasten ja nuorten kanssa toimivien ammatillisen koulutuksen tutkintorakennetta kehitettäessä varmistetaan, että uudistuksessa tulevat huomioon otetuiksi lasten ja nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet, demokratiakasvatus ja yhdenvertaisuus ja tasa-arvokasvatus.

Niin sanotun kunniaväkivallan samoin kuin pakkoavioliittojen kohteeksi joutumisen riskien tunnis-

tamista tehostetaan, viranomaisille suunnataan koulutusta ja kehitetään varhaisen puuttumisen malleja.

Taulukko 60. Ministeriöiden roolit toimenpiteiden kohdentumisessa

	RO	IO	SO
VNK			
UM			
OM		x	
SM			
PLM		x	
VM			
OKM	x	x	
MMM			
LVM			
TEM			
STM		x	
YM			

Suuntaviivat alueelliselle ja paikalliselle toiminnalle ja työlle

Parannetaan lasten ja nuorten parissa työskentelevien osaamista kohtaamaan seksuaalisuuden suuntautuneisuuden, sukupuolen sekä perhemuotojen moninaisuus ja myös tunnistamaan ne riskit, joita lapset ja nuoret kohtaavat.

Kunta

Haluaisin vaikuttaa ihmisten pääkopan sisältöön, vaihtaa negatiivisuuden / rasismia / pahan olon, positiivisiin asioihin, sillä vaikuttaminen on tiimityötä ja jos muita ei kiinnosta niin se on yksin hankalaa.

Nuorten Paneeli 2011

4 Kehittämisohjelman suhde muihin ohjelmiin

Valtioneuvoston asetuksessa on määritelty kehittämisohjelman olevan laaja-alainen kokonaisuus. Laaja-alaisuudessaan se samalla tulee liikkuneeksi myös muiden ohjelmien, suunnitelmien ja strategioiden alueilla. Tässä luvussa hahmotellaan lapsi- ja nuorisopolitiikan suhdetta muihin valtionhallinnon ohjelmiin ja vastaaviin.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 valmistelussa on käyty keskusteluja ja tehty yhteistyötä erityisesti Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) valmistelijoiden kanssa. Samoin Opetus- ja kulttuuriministeriössä Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa on käsitelty luonnosvaiheissa Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 (KESU) valmistelijoiden kanssa. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman ja edellä mainittujen ohjelmien välille on rakennettu yhteisiä tavoitteiden toteuttamistapoja.

Seuraavassa on luettelomaisesti mainittu sellaisia ohjelmia ja vastaavia, jotka selkeästi tukevat lapsi- ja/ tai nuorisopoliittista näkökulmaa sekä joissa on lapsi- ja/ tai nuorisopoliittinen näkökulma.

- Asuntopoliittinen toimenpideohjelma, valmisteilla. Hallitusohjelman mukaisesti sen tavoitteena on nuorten asunnottomuuden ja syrjäytymisen ehkäisy. YM johtaa ohjelmaa.
- Sisäisen turvallisuuden ohjelma (kolmas), valmisteilla, valmistunee toukokuussa 2012. Keskeisenä tavoitteena on syrjäytymisen ja yhteiskunnan jakautumisen ehkäisy. SM johtaa valmisteluprosessia ja varsinaista ohjelmaa. Nuorten turvallisuuden parantaminen on otettu yhdeksi painopistealueeksi.
- Kaupunkien turvallisuusohjelma. Tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisimaa maa vuonna 2015. Lasten ja nuorten turvallisuuden parantaminen on nostettu yhdeksi keskeiseksi toimintapolitiikaksi. SM johtaa.
- Romanipoliittisen ohjelman (ROMPO) toimeenpano käynnistetään. Erityisiä toimia kohdistetaan romanien koulutustason ja työllisyyden edistämiseen, asumisongelmien ratkaisemiseen sekä romanilasten, -nuorten ja -perheiden osallisuuden edistämiseen.
- Saamen kielen elvyttämisohjelma: lapsia ja nuoria koskevat toimenpiteet toteutetaan.

- Valmisteilla olevan Valtion kotouttamisohjelman tavoitteena on varmistaa mm. maahanmuuttajien aktiivinen osallistuminen Suomessa sekä lisätä yhdenvertaisuutta.
- Yleistä asevelvollisuutta kehitetään Suomalainen asevelvollisuus -työryhmän raportin mukaan. PLM johtaa.
- Lasten- ja nuorten kulttuuripoliittinen ohjelma 2013–2017. OKM johtaa. Tavoitteena tasavertaisten kulttuuriosallistumismahdollisuuksien edistäminen.
- Suomen vammaispoliittiseen ohjelmaan VAMPO 2010–2015 kytkeytyy erityisesti vammaisten lasten ja nuorten yhdenvertaiset osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelman tavoitteena on mm. kaventaa sukupuolten palkkaeroja, lieventää segregatiota kouluissa sekä parantaa työn ja perheen yhteensovittamista.
- Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollisen toimenpideohjelman valmistelu käynnistetään. Tässä laajalaisessa ohjelmassa erityisesti sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus tulee ottaa tarkasteluun.
- EU-rakennerahasto-ohjelmat kaudelle 2007–2013 mahdollistavat Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteuttamista. Lisäksi tulevan kauden rakennerahasto-ohjelmiin vuodesta 2014 eteenpäin tulee olla mukana vaikuttamassa.
- Terveyttä edistävän liikunnan toimenpideohjelma. OKM ja STM nimittävät yhdessä vuoden 2011 lopussa poikkihallinnollisen terveyttä edistävän liikunnan ohjausryhmän. Ohjausryhmä tulee valmistelevaan terveyttä edistävän liikunnan toimenpideohjelman, johon lasten ja nuorten liikunta sisältyy.

Kunnalliset lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat kattavat parhaimmillaan nuorisolain ja lastensuojelulain tarpeet paikallisesta sovelluksesta. Monialaisena yhteistyönä ja laajasti valmisteltuina ne antavat kunnille mahdollisuuden arvioida ja rakentaa hyvinvointia yhteistyössä paikallistoimijoiden kanssa, mukaan lukien paikalliset yhdistykset. Tällöin ohjelmat kattavat myös ennaltaehkäiseviä toimia, jotka kohdistuvat laajasti koko ikäryhmiin tai riskiryhmiin. Ohjelma voi kattaa laajasti lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyviä asioita alkaen lastensuojelullisista toimista ja päättyen vaikkapa kulttuurikasvatus- ja taiteen perusopetussuunnitelman sisällyttämiseksi ohjelman osaksi.

5 Kehittämisohjelman yleiset perusteet

5.1 Säädöspohja

5.1.1 Kansalliset säädökset

Nuorisolain 4 §:n mukaisesti valtioneuvosto hyväksyy joka neljäs vuosi nuorisopolitiikan kehittämisohjelman. Vuonna 2007 hyväksytty kehittämisohjelma sai nimen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Nuorisolain tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Tähän nuorisolaissa määriteltyyn arvopohjaan perustuu myös nuorisopolitiikan kehittämisohjelma.

Valtioneuvoston asetuksen (1003/2006) mukaan nuorisolain 4 §:ssä tarkoitettu nuorisopolitiikan kehittämisohjelma valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriössä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, ympäristöministeriön sekä tarvittaessa myös muiden nuorten kannalta keskeisten ministeriöiden kanssa. Ohjelmassa lapsiin liittyvät näkökohdat otetaan huomioon erityisesti lasten kasvun kannalta.

5.1.2 Nuorisoalan keskeisimmät kansainväliset sitoumukset, strategiat ja toimintaohjelmat

Suomen lapsi- ja nuorisopolitiikkaa ohjaavat kansainväliset sopimukset (Yhdistyneet kansakunnat, Euroopan neuvosto) sekä poliittinen yhteistyö (Euroopan unioni). Tärkeä merkityksensä on myös lapsia ja nuoria koskevilla kansainvälisillä poliittisilla strategioilla ja toimintaohjelmilla.

Yhdistyneet kansakunnat (YK)

YK:n yleiskokouksen marraskuussa 1989 hyväksymä Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus¹⁸ ja sen valinnaiset pöytäkirjat antavat normatiiviset puitteet lapsia ja nuoria (alle 18-vuotiaat) koskeville kansallisille toimintaohjelmille. Yleissopimuksen keskeiset periaatteet ovat syrjimättömyys, lapsen etu, henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset sekä lapsen mielipiteen huomioon ottaminen ja hänen mahdollisuutensa osallistua itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kannalta keskeisimpiä lapsen oikeuksien yleissopimuksen kohtia on artikla 12, joka koskee lasten ja nuorten kuulemista heitä koskevassa päätöksenteossa. Lapsen oikeuksien sopimus kokonaisuudessaan sekä sen toimeenpanosta Suomessa saadut suositukset ja huomautukset lapsen oikeuksien komitealta

¹⁸ YK:n Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus <http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=68142>

ovat niin ikään kehittämisohjelman keskeistä pohja-aineistoa.

YK:n vuonna 2000 hyväksymä maailman nuorison toimintaohjelma World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond WPAY (A/RES/50/81¹⁹) on YK:n tärkein nuorisopoliittinen asiakirja. Se tarjoaa toimintapoliittiset puitteet ja käytännön suuntaviivat kansallisen nuorisopoliitiikan kehittämistä varten. WPAY määrittelee nuorten elämän kannalta kymmenen keskeistä aluetta: koulutus, työllisyys, nälkä ja köyhyys, terveys, ympäristö, huumausaineiden väärinkäyttö, nuorisorikollisuus, vapaa-ajantoiminta, tytöt ja nuoret naiset sekä nuorten osallistuminen täysipainoisesti yhteiskuntaelämään ja päätöksentekoon.

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 WPAY-ohjelman täydennyksen (A/RES/62/126)²⁰, jonka myötä ohjelma laajeni viidelle uudelle alueelle: globalisaatio, tieto- ja viestintäteknikka, HIV/AIDS, aseelliset konfliktit ja hallitustenväliset kysymykset. WPAY:ssa kehoitetaan hallituksia mm. laatimaan yhdenmukainen kansallinen nuorisopoliittinen ja perustamaan kansallisia koordinoitumekanismeja.

Vuonna 2000 hyväksytty Yhdistyneiden kansakuntien vuosituhatjulistus (United Nations Millennium Declaration²¹) on poliittinen sitoumus, joka keskittyy maailmassa vallitsevaan epätasa-arvoon ja syviin kehitysongelmiin. Se on myös perustana YK:n kehityspoliittiselle ja kestävästä kehitystä edistävälle toimintapolitiikalle. Kehitystavoitteet pyritään saavuttamaan vuoteen 2015 mennessä (Millennium Development Goals, MDG²²). Julistus edellyttää mm. lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täysimääräistä täytäntöönpanoa.

Muita Lapsi- ja nuorisopoliitiikan kannalta keskeisiä ihmisoikeussopimuksia ovat Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus, Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus, Naisten syrjinnän poistamista koskeva YK:n yleissopimus sekä Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus.

Myös monet muut YK:n piirissä tehdyt yleissopimukset, joihin Suomi on liittynyt, sisältävät lasten ja nuorten oikeuksien ja elinolojen kannalta tärkeitä määräyksiä²³.

Euroopan neuvosto (EN)

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ECHR²⁴ määrätään kansalaisoikeuksista ja -vapauksista sekä poliittisista oikeuksista ja vapauksista. Lapsen oikeuksia ei erikseen mainita yleissopimuksessa, mutta sitä sovelletaan myös lapsiin.

Euroopan sosiaalinen peruskirja ESP²⁵ hyväksyttiin vuonna 1961 ja uudistettiin vuonna 1996. Perusoikeuskirja täydentää ihmisoikeussopimusta takaamalla sosiaaliset ja taloudelliset ihmisoikeudet. Uudistetussa Euroopan sosiaalisessa perusoikeuskirjassa artikla 7 (lasten ja nuorten oikeus suojeluun) ja artikla 17 (lasten ja nuorten oikeus sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun) ovat keskeisiä lasten ja nuorten kannalta. ESP astui Suomessa voimaan 2002. Myös useat muut Euroopan neuvoston yleissopimukset koskevat lasten oikeuksia.

Vuonna 2005 annetussa Varsovan julistuksessa Euroopan neuvoston valtion- ja hallitusten päämiehet julistivat sitoumuksensa naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan poistamiseen perheväkivalta mukaan luettuna. Varsovan toimintasuunnitelmassa

19 World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond WPAY (A/RES/50/81)
<http://www.un.org/documents/ga/res/50/a50r081.htm>

20 Supplement to the World Programme of Action for Youth (A/RES/62/126)
<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N07/471/33/PDF/N0747133.pdf?OpenElement>

21 United Nations Millennium Declaration: <http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>

22 YK:n vuosituhatvavoitteet: <http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=15321&contentlan=1&culture=fi-FI>

23 Linkkejä muihin YK:n yleissopimuksiin: Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus:
<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67747>

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus: <http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67713>
Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus:
<http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67689>

24 ECHR <http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG>

25 ESP <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=66806>

päätettiin edelleen, että lapsen oikeuksia koskeva näkökulma otetaan huomioon kaikissa Euroopan neuvoston toimissa. Tämän seurauksena käynnistettiin ”Building a Europe for and with children” -ohjelma 2006–2011 tavoitteenaan lasten oikeuksien edistäminen ja lasten suojeleminen väkivallalta.

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi marraskuussa 2008 päätöslauselman Euroopan neuvoston nuorisopolitiikasta (CM/Res(2008)23)²⁶, jonka mukaisesti yleisenä tavoitteena on antaa nuorille yhtäläiset mahdollisuudet kehittää tietojaan, taitojaan ja pätevyyttään voidakseen osallistua täysimääräisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Euroopan neuvoston nuorisopolitiikka rakentuu ihmisoikeuksille ja demokratialle, monimuotoisuudelle ja nuorten sosiaaliselle osallisuudelle.

Euroopan neuvosto on antanut lukuisia suosituksia nuorisopolitiikasta, nuorten osallistumisesta, liikkuvuudesta, nuorisotutkimuksesta ja epävirallisesta oppimisesta.²⁷ Euroopan neuvoston uusi suositus jäsenvaltioille nuorisotiedotuksesta korostaa nuorten mahdollisuutta saada kattavaa, objektiivista, ymmärrettävää ja luotettavaa tietoa kaikista askarruttavista kysymyksistä, jotka perustuvat heidän erityisiin tiedontarpeisiinsa.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous valmistelee parhaillaan suositusta nuorten oikeuksista (Towards a European framework convention on youth rights, Recommendation 1978 (2011)). Ehdotuksessa nähdään keskeisinä kysymyksinä mm. nuorten oikeus koulutukseen, työllisyyteen, laadukkaaseen asumiseen, terveelliseen ympäristöön, osallistumiseen, kulttuuriin ja urheiluun sekä yhdenvertaiseen kohteluun.

5.1.3 Lasten ja nuorten kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien perusteet

Nuorisolaissa säädetään nuorten kuulemisesta heitä koskevissa asioissa sekä nuorten mahdollisuudesta osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja

-politiikkaa koskevaan asioiden käsittelyyn. Osallistumisoikeudesta ja toimintamahdollisuuksista säädetään perustuslain (14 §) ohella myös useassa muussa laissa, kuten kuntalaissa (365/1995; 27 pykälä), perusopetuslaissa (628/1998; 47 pykälä), lukiolaissa (629/1998) ja laissa ammatillisesta koulutuksesta (630/1998). Lastensuojelulain (417/2007) 5 pykälän mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano on otettu huomioon myös seuraavissa laeissa: laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992); laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000); hallintolaki 434/2003; kielilaki (423/2003) ja Saamen kielilaki (1086/2003).

5.2 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämishjelma osana hallitusohjelmaa

Jyrki Kataisen hallituksen²⁹ tavoitteena on välittävä ja menestyvä Suomi. Suomea kehitetään pohjoismaisena hyvinvointivaltiona ja yhteiskuntana, joka kantaa vastuunsa paitsi omista kansalaisistaan, myös kansainvälisesti osana pohjoismaita, Eurooppaa ja maailmaa.

Hallitusohjelmalle on laadittu strateginen toimenpanosuunnitelma. Sen kolme keskeistä painopistealuetta ovat

- I Köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen ehkäiseminen
- II Julkisen talouden vakauttaminen
- III Kestävän talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistaminen

Hallituksen vuosittain pitämässä strategiaistunnossa arvioidaan hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista. Strategiaistunnossa hallitus voi ottaa kantaa hallitusohjelman toteutumiseen sekä tarvittaessa

26 Päätöslauselma EN nuorisopolitiikasta

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Forum21/Issue_No13/N13_Resolution_23_en.pdf

27 http://www.coe.int/t/dg4/youth/IG_Coop/CDEJ_documents_en.asp

28 Towards a European framework. http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11357

29 Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011 <http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>

priorisoida tai uudelleen kohdentaa toimenpiteitään. Hallitusohjelman mukaisesti pyritään käyttämään hyväksi EU:n alue- ja rakennepolitiikan mukaista rahoitusta sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä.

Hallitusohjelmassa on kohdennettu noin 60 miljoonaa euroa vuodessa nuorten työllisyyttä edistävien toimien rahoittamiseksi. Näihin toimenpiteisiin kuuluvat mm. työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö.

Yhdenvertaisuuden periaate on hallituksen ohjenuorana: Suomessa kaikki ovat samanarvoisia sukupuolesta, iästä, alkuperästä, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteistä, terveydestä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. Tässä hengessä hallitus lupaa muun muassa huolehtia oikeusvaltion yleisistä toimintaedellytyksistä. Vahvistetaan kansanvaltaa, muun muassa edistämällä kansalaisvaikuttamista ja ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta erityisesti ensimmäinen kokonaisuus on tärkeä. Kehittämishjelmassa vuosille 2012–2015 onkin useita tähän liittyviä tavoitteita. Valtaosa kehittämissohjelman tavoitteista pohjautuu suoraan hallitusohjelmaan. Merkittävin ero on siinä, että lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelmassa konkretisoidaan toimenpiteitä ja tarkennetaan kohderyhmiä sekä määritellään vastuunjakoa hallitusohjelmaa tarkemmin.

5.3 Yhteys OKM 2020 - strategiaan

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategian mukainen tahtotila 2020³⁰ on, että Suomi on osaamisen, osallistumisen ja luovuuden kärkimaa. OKM:llä on neljä strategista ohjelmaa. Ohjelmat ja niihin lapsi- ja nuorisopolitiikan osalta keskeisesti liittyvät strategiset taustat ja päämäärät ovat tiiviisti esitetty alla.

Sivistyksen voima - Yleissivistyksessä korostuvat tulevaisuudessa globaali- ja ympäristövastuu, ymmärrys kulttuurista ja siihen liittyvä osaaminen, arvot ja etiikka, elämänhallintataidot, yksilöiden terveys- ja hyvinvointikäyttäytyminen, sosiaaliset taidot ja kommunikaatiovalmiudet, tietomassojen hallinta ja oppimisvalmiudet, medialukutaito ja teknologinen osaaminen. OKM vastaa tulevaisuuden osaamis- ja

luovuusperustasta ja pitää huolen siitä, että sivistyksen vetovoima säilyy tulevaisuudessa.

Kilpailukyky - OKM ennakoii ja tunnistaa elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset, vaikuttaa niihin sekä vastaa osaamistason parantamisesta ja osaavan työvoiman saatavuudesta. Työllisyys on korkealla tasolla ja työtä ja yrittäjyyttä arvostetaan.

Menestyvät alueet ja elinympäristö - Suomi on elinvoimainen ja kehittyvä. OKM rikastuttaa ihmisten elämänlaatua ja mahdollisuuksia virikkeelliseen, osallistumista vahvistavaan ja elämyksiä tuottavaan elinympäristöön.

Osallisuus ja yhteisöllisyys - OKM:n on kansalaisyhteiskunnan asiantuntijaministeriö. Ministeriö tunnistaa muuttuvat yhteisöllisyyden muodot, vahvistaa lähiyhteisöjen toimintaedellytyksiä ja uudistaa toimintatapojaan niiden mukaisesti. Ministeriö vahvistaa toimialansa uudistumiskykyä ja tukee kansalaisyhteiskuntaa. Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutustaso ja harrastusaktiiviteetti on kantaväestön tasolla. OKM edesauttaa monikulttuuristen, suvaitsevien ja kannustavien yhteisöjen toimintaa. Kansalaisilla on tasa-arvoiset mahdollisuudet yksilölliseen kehittymiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ehkäisee syrjäytymistä ja syrjäytymisen periytymistä, painopisteenä lapset ja nuoret.

5.4 EU:n nuorisopoliittiset prioriteetit

Hallitusohjelmassa painotetaan Euroopan unionin merkitystä Suomelle luontevimpana poliittisena yhteisönä ja Suomen roolia aktiivisena ja aloitteellisena Euroopan unionin jäsenenä.

Eurooppa 2020

Eurooppa-neuvosto hyväksyi kesäkuussa 2010 Eurooppa 2020 talous- ja työllisyysstrategian, jonka tavoitteena on älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Vuoteen 2020 mennessä Suomen kansallisena tavoitteena on mm. nostaa 20–64-vuotiaiden työllisyysaste 78 prosenttiin, nostaa korkeakoulututkinnon suoritaneiden osuus 42 prosenttiin, pitää koulupudokkai-

30 OKM strategia 2020 OKM julkaisuja 2010:4 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/strategia_2020.html

den osuus alle 8 prosentissa sekä vähentää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä elävien määrää.

Eurooppa 2020 -strategiaan sisältyy myös Nuoret liikkeellä (Youth on the move) lippulaivahanke, jolla pyritään parantamaan koulutuksen ja opetuksen laatua sekä edistämään opiskelijoiden ja harjoittelijoiden liikkuvuutta. Päämääränä on myös parantaa nuorten työllisyyttä mm. edistämällä epävirallisen ja arkioppimisen tunnustamista. Lasten ja nuorten kannalta tärkeitä lippulaivahankkeita ovat myös Uuden osaamisen ja työllisyyden ohjelma (työllisyys ja koulutus) sekä Euroopan köyhyyden torjuntafoorumi (syrjäytymisen ehkäisy).

Suomen kansalliset tavoitteet ylittävät EU:n tavoitteet. Tavoitteiden saavuttamisessa erityisenä ongelmaryhmä nähdään pelkän perusasteen varassa olevat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret. Etsivän nuorisotyön, nuorten työpajatoiminnan, monialaisen viranomaisyhteistyön sekä muiden arjenhallintaa parantavien toimenpiteiden avulla pyritään saamaan jokainen nuori koulutukseen ja työelämään.³¹

Nuorisotalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetut puitteet (2010–2018)

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 165 artiklan mukaisesti unionin toiminnalla pyritään kannustamaan nuorten osallistumista demokratian toteuttamiseen Euroopassa.

Nuorisotalan EU-yhteistyö perustuu ministerineuvoston päätöslauselmaan (2009/C 311/01) nuorisotalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetuista puitteista vuosille 2010–2018³². Yhteistyöllä edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa, torjutaan syrjintää sen kaikissa muodoissa, kiinnitetään erityistä huomiota erityistä heikommassa asemassa oleviin nuoriin ja tunnustetaan kaikki nuoret yhteiskunnan voimavaraksi.

EU-yhteistyön keskeisinä tavoitteina on

- luoda kaikille nuorille enemmän ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koulutuksessa ja työmarkkinoilla ja
- edistää kaikkien nuorten aktiivista kansalaisuutta, sosiaalista osallisuutta ja solidaarisuutta.

Näiden päätavoitteiden saavuttamiseksi noudatetaan kaksitahoista lähestymistapaa: (1) toteutetaan nuorisotalan omia toimenpiteitä ja (2) vaikutetaan nuorisokysymysten huomioon ottamiseen muilla nuorten elämän kannalta keskeisillä politiikka-aloilla, joista tärkeimmät ovat:

- Koulutus ja ammatillinen koulutus
- Työllisyys ja yrittäjyys
- Terveys ja hyvinvointi
- Osallistuminen
- Vapaaehtoistoiminta
- Sosiaalinen osallisuus
- Nuoriso ja maailma
- Luovuus ja kulttuuri

Nuorisopolitiikan tulisi perustua näyttöön (tutkimustietoon) ja sen tuloksia on jatkuvasti arvioitava. EU:n kolmen vuoden välein julkaistavaa nuorisotalan raporttia (seuraava v. 2012) käytetään arvioinnin välineenä. Euroopan komission valmisteluasiakirja nuorisotalan indikaattoreista esittelee 40 mittaria. Indikaattorit kattavat kaikki EU-yhteistyöpuitteiden politiikka-alat. Indikaattorit kerätään Eurostatin sivuille.³³

Yhteisten eurooppalaisten tavoitteiden toteuttamiseksi käytetään avointa koordinaatiomenetelmää ja toteutetaan kansallisen tason toimenpiteitä. Avointa koordinaatiomenetelmän toimeenpanossa käytetään mm. vastavuoroista oppimista ja indikaattoreita.

Yhteistyöpuitteissa nousee esiin myös nuorisotalan taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys (nuorisotalan tekijöiden koulutus, liikkuvuus, nuorisotalan palvelut).

Neuvoston päätöslauselmassa kehoitetaan jäsenvaltioita toteuttamaan kansallisen tason toimenpiteitä, joilla voidaan edesauttaa yhteisten eurooppalaisten tavoitteiden saavuttamista. Suomessa Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma toteuttaa kansallisesti EU:n nuorisopolitiikan yhteisiä tavoitteita.

31 Lähde: Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen ohjelma, kevät 2011

32 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:311:0001:0001:FI:PDF>

33 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth

5.5 Kehittämishjelma toteuttaa EU:n nuorisostrategiaa

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman strategiset tavoitteiden yhteys EU:n nuorisostrategiaan eli Nuorisolan eurooppalaisen yhteistyön uudistettuihin puitteisiin voidaan kuvata seuraavasti:

- **Koulutus ja ammatillinen koulutus**
 - 7. Koulutuksellinen tasa-arvo toteutuu
 - 5. Sukupuolinäkökulma ja tasa-arvon edistäminen toteutuu kaikessa lasten ja nuorten parissa tehdyssä työssä
- **Työllisyys ja yrittäjyys**
 - 3. Nuorten yhteiskuntatuu toteutuu siten, että nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyys on lisääntynyt
- **Terveys ja hyvinvointi**
 - 8. Lasten ja nuorten hyvinvointia ja terveyttä ylläpidetään ehkäisevällä toiminnalla
- **Osallistuminen**
 - 1. Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi
 - 2. Lapset ja nuoret voivat tasavertaisesti osallistua kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan
- **Vapaaehtoistoiminta**
 - 2. Lapset ja nuoret voivat tasavertaisesti osallistua kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan
- **Sosiaalinen osallisuus**
 - 1. Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi
 - 3. Nuorten yhteiskuntatuu toteutuu siten, että nuoret työllistyvät ja nuorten työllisyys on lisääntynyt
 - 4. Yhdenvertaisuus toteutuu
 - 6. Nuorten itsenäistymistä tukevia asumismuotoja on tarjolla ja nuorten mahdollisuudet rakentaa itsenäinen talous toteutuvat
- **Nuoriso ja maailma**
 - 1. Lapset ja nuoret kasvavat aktiivisiksi ja yhteisvastuullisiksi kansalaisiksi
- **Luovuus ja kulttuuri**
 - 2. Lapset ja nuoret voivat tasavertaisesti osallistua kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan

Lisäksi EU:n strategiassa mainitut yleisluonteiset aloitteet vastaavat pitkälti Lapsi- ja nuorisopolitiikan strategista tavoitetta 9 Lasten, nuorten ja perheiden asioita hoidetaan osaavasti ja hyvässä yhteistyössä.

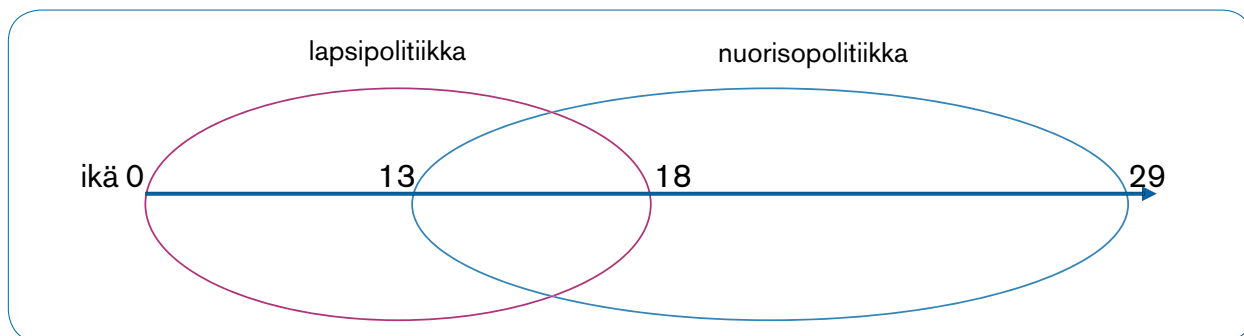
5.6 Lapsipolitiikan ja nuorisopolitiikan yhteys toisiinsa

Nuorisolain 2§ mukaan nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, eikä laissa ole määritelty muita rajoituksia iän suhteen. Nuorisolaki koskee siis kaikkia alle 29-vuotiaita lapsia ja nuoria. Yleiskielessä nuorilla tarkoitetaan usein teini-ikäisiä, eli 13–19 -vuotiaita. Alle 12-vuotiaasta henkilöä kutsutaan varsin yleisesti lapseksi, vaikka esimerkiksi ”varhaisnuoret” -termiä käytetään myös. ”Nuoret aikuiset” sijoittuvat selkeästi nuoruusiän loppupäähän. Lapsuuden ehdottomana rajana pidetään 18 vuoden ikää. Tämä täysi-ikäisyyden raja määritellään monen lain kautta. Kansainvälisesti se on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.

Nuoruudesta ei ole yhtä selvää iän perusteella tehtyä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Nuoruus liitetäänkin enemmän tiettyyn elämänvaiheeseen ja siihen liittyvään elämäntilanteeseen, jolloin ikä ei ole tärkein määrittävä tekijä.

Pelkistään voidaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kenttää kuvata iän mukaan osittain päällekkäin olevina politiikan kenttinä.

Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain yhtenä keskeisenä periaatteena on ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitys sekä entistä varhaisempi puuttuminen ongelmiin.

Kuvio 2. Lapsipolitiikan ja nuorisopolitiikan yhteys toisiinsa

Lain 3 a §:n mukaisesti ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Tärkeässä roolissa on monialainen yhteistyö eri toimijoiden kesken.

5.7 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmien jatkumo

Vuonna 2006 hyväksytty nuorisolain mukainen nuorisopolitiikan kehittämisohjelma sai nimen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 sen sisältäessä myös lasten kasvuun liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä. Valtioneuvosto hyväksyi ohjelman 13.12.2007.³⁴

Kehittämisohjelma rakentui yhdeksästä politiikkakokonaisuudesta, joita tuki kehittämisohjelman seurantaa ja tietotarvetta käsittelevä luku. Sisällölliset politiikkakokonaisuudet olivat:

- Moninaisuus ja yhdenvertaisuus
- Luovuuden Suomi
- Digitaalinen sukupolvi
- Laaja osallistuminen ja yhteisöllisyys
- Perheiden tukeminen
- Varhainen puuttuminen ja erityisryhmien tuki
- Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään
- Terveystiedon edistäminen ja terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen
- Asuminen ja yhdyskunta-suunnittelu

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 nosti keskusteluun uusia, nuorten kannalta tärkeitä asioita. Kiinnostus nuorten elinoloja kohtaan on menneellä ohjelmakaudella selkeästi kasvanut. Valtionhallinnossa verkostoituminen on vahvistunut ja lisännyt eri toimijoiden välisiä yhteyksiä. Kokonaisuutena lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma on antanut pontta ja selkänöjää laajalaaiselle lasten ja nuorten elinolojen kehittämiselle.³⁵

Hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma edisti vaalikaudella 2007–2011 olennaisella tavalla ensimmäisen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoa ja eri ministeriöiden sitoutumista lasten ja nuorten asioihin. Monialainen johtaminen ja poikkihallinnollisuus valtioneuvostotasolla ovat keskeisiä asioita uudellakin ohjelmakaudella.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 laatimistapa (neuvotteleva ohjaus) sai laajasti myönteistä palautetta, erityisesti järjestötoimijoilta ja tutkijoilta. Myös tämän kauden ohjelmaa on laadittu avoimessa prosessissa.

Aiemmassa kehittämisohjelmassa nähtiin hyvän ohjelman laajuus ja kattavuus. Toisaalta palautetta saatiin siitä, ettei tavoitteita priorisoitu ja ettei toimenpiteissä suoraan näkynyt toteuttamisvastuu. Ohjelmassa oli kaikkiaan noin 40 erillistä tavoitetta ja niiden toteuttamiseksi oli listattu noin 300 toimenpidettä. Myös seuranta oli hankalaa ohjelman laajuuden takia ja myös siksi, että kuntatasolle asti ulottuvaa tiedonkeruuta tehty ohjelman näkökulmasta. Ohjelma ei juuri erotellut ikäryhmiä, sukupuolta tai muitakaan sensitiivisiä asioita.

Taloudellinen taantuma eteni vuodesta 2008 lähtien varsin nopeasti. Nuorisotyöttömyyden hoitaminen vaati erityisiä toimia, joita ohjelmassa ei riittävästi ollut otettu huomioon. Uudessa ohjelmassa on sisäänrakennettuja tarkentamismekanismeja.

Monialainen yhteistyö on nuorisolain uudistuksen myötä saanut kunnissa vauhtia. Edelleen on seurattava kehitystä ja panostettava asenteiden muuttamiseen ja uusien toimintamutojen juurruttamiseen. Lapsia ja nuoria ei saa jättää yksin eikä heidän näkemyksiään vaille huomiota.

Monialainen ja poikkihallinnollinen yhteistyö on välttämätöntä niin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisen kuin julkisen sektorin resurssien riittävyyden kannalta. Kehittämisohjelman 2007–2011 arvioinnin mukaan tässä on edistytty, mutta paljon on vielä tehtävää luontevan ja tavoitteellisen yhteistyön ja koordinaation toteuttamiseksi.

34 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2007:41. www.minedu.fi/OPM/Julkaisut

35 Raportti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 toteutumisesta. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 44

6 Tietoja lapsista, nuorista ja heidän toiveistaan

6.1 Lasten ja nuorten oma ääni kehittämisohjelman suuntaajana

Kehittämisohjelman valmistelu alkoi lasten ja nuorten verkkokuulemisella toukokuussa 2011. Nuorten paneeli 2011 -kyselyyn vastasi yli 800 13–20 -vuotista nuorta. Vahvoina signaaleina nousivat seuraavat teemat; ystävät, läheisten hyvinvointi, mahdollisuus päättää omista asioista, terveys sekä perhe ja koti. Raportin tulosten mukaan nuoret halusivat osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon nykyistä aktiivisemmin, kantaa vastuuta ja tehdä yhteistyötä päättäjien kanssa. Nuoria tällä hetkellä puhuttavia yhteiskunnallisia aiheita ovat työllisyyden, toimeentulon ja koulutuksen lisäksi esimerkiksi suvaitsevaisuus ja tasavertaisuus muiden kanssa.³⁶

Vuodesta 1994 Nuorisobarometri -tutkimuksilla on selvitetty vuosittain 5–29 -vuotiaiden asenteiden ja odotusten kehittymisestä. Vuosien 2005–2010 välillä asenteet ovat monelta osin muuttuneet paljonkin, monin osin kriittisempään suuntaan. Entistä pienempi osuus pitäisi hyvänä jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia ja entistä harvempi kokee kulttuurisen suvaitsevaisuuden lisääntyneen viime vuosina. Entistä useammat kokevat myös rasismia lisääntyneen suomalaisnuorten keskuudessa. Nuoret uskovat vahvasti koulutukseen ja sen antamiin mahdollisuuksiin päästä työmarkkinoille. Viimeisten

barometrien mukaan nuorilla on korkea työmoraali, mutta yrittäminen ei kuitenkaan juuri kuulu tulevaisuuden suunnitelmiin.³⁷

Vuoden 2010 Nuorisokonventtiin osallistui noin 100 nuorta eri puolilta Suomea työstämään nuorten teesejä päättäjille ja ottamaan kantaa heitä koskevaan päätöksentekoon. Konventin julistuksessa painottuivat mm. seuraavat aiheet: nuorten oikeudet ja asema työmarkkinoilla, osallistuminen, mielenterveys ja syrjäytyminen. Nuoret totesivat, että opinto-ohjausta tulisi tehostaa erityisesti koulutuksen eri nivelvaiheissa. Ilman opiskelupaikkaa jäävistä nuorista tulee huolehtia entistä paremmin. Tärkeänä pidettiin myös oppilas- ja opiskelijahuollossa työskentelevän henkilökunnan riittävää määrää. Konventin nuorten mielestä äänestysikärajaa tulisi laskea 16 vuoteen kunnallisvaaleissa. Nuoret ovat huolissaan nuorten mielenterveysongelmista ja Suomessa vallitsevasta päihdekulttuurista. Ratkaisuksi ehdotettiin mm. mielekkäitä harrastuksia ja ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Konventin järjestivät yhteistyössä Suomen Nuorisoyhteistyö -Allianssi ry ja Valtion Nuorisoasiain neuvottelukunnan Nuora.

Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto -Nuva ry toteutti Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 arvioinnin piireittäin keväällä 2011. Samalla tehtiin esityksiä myös tulevaa kehittämisohjelmakautta varten. Nuva ry:n mukaan nuorten mahdollisuudet vaikuttaa itseään koskevaan päätök-

36 Nuorten paneeli 2011 - tutkimuksen raportti: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Nuorten_Paneeli_2011_loppuraportti.pdf

37 Kaikki Nuorisobarometrit löytyvät osoitteesta:

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/?lang=fi

sentekoon eivät toteudu tasavertaisesti eikä nykyinen järjestelmä kannusta nuorten kuulemiseen. Enemmän huomiota tulisi kiinnittää nuorten kuulemisen vaikuttavuuteen pelkän vaikuttajaryhmien määrän lisäksi.³⁸

Suomen Lasten Parlamentin edustajia kuultiin osana Suomen määräaikaisraportointia YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen noudattamisesta Suomessa. Edustajien mielestä lapset tulisi ottaa paremmin mukaan päätöksentekoon tarjoamalla heille säännöllisiä tapaamisia päättäjien kanssa, jokaiseen kouluun pitäisi saada toimiva oppilaskunta ja lasten mielipiteet tulisi ottaa huomioon harrastuksissa. Terveydenhuollon tila on lasten mielestä huolestuttavaa ja he kokevat kouluterveydenhoitajan läsnäolon useissa kouluissa riittämättömäksi. Lapset painottivat erilaisuuden hyväksymistä ja kaiken syrjinnän kieltämistä.

6.2 Tilastotietoja ja tutkimustuloksia

Vuoden 2010 lopussa Suomessa oli 28-vuotiaita tai sitä nuorempia yli kolmannes väestöstä, tarkalleen 1 825 661. Heistä 15–28 -vuotiaita oli 937 984.³⁹ Väestöllinen huoltosuhde eli alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden määrä 100 työikäistä kohden oli vuoden 2010 lopussa 51,6.⁴⁰ Ennusteen mukaan huoltosuhde olisi vuonna 2016 jo 60,4 ja vuonna 2060 jo 79,1.⁴¹

Suomessa poikkeuksellisen suuri osa opiskelijoista on työssä opiskelun tai koulunkäynnin ohessa. Opiskelijoiden työssäkäynti väheni hieman vuonna 2009 edellisestä vuodesta. Edelleen yli puolet, 55 prosenttia, opiskelijoista kävi töissä opiskelun ohessa. Työssäkäynti on yleisintä yliopisto-opintojen yhteydessä, 60 prosentilla yliopisto-opiskelijoista oli vuonna 2009 opintojen ohessa työsuhde.⁴²

Monilla mittareilla mitattuna lasten ja nuorten elämä Suomessa sujuu hyvin – valtaosa nuorista on tyytyväisiä elämäänsä. Yli 80 % nuorista arvioi terveydentilansa hyväksi. Viidesosa nuorista sen sijaan voi aiempaa huonommin. Huono-osaisuus kasaantuu ja monenlainen pahoinvointi lisääntyy.⁴³

Vuonna 2008 oli työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella yli 40 000 nuorta, iältään 15–29 -vuotiaita. Yli 80 % ulkopuoliseksi tai työttömäksi päätyneistä nuorista ei koskaan suorita perusasteen jälkeistä tutkintoa. Yhä useampi nuori jää työkyvyttömyyseläkkeelle mielenterveyden ongelmien takia, nimenomaan masennus syynä on yleistynyt.⁴⁴

Elokuun 2011 lopussa työttöminä työnhakijoita oli 30 300 alle 25-vuotiasta työtöntä. Määrä on 3700 pienempi kuin edellisen vuoden elokuussa. Alle 20-vuotiaita oli työttömänä 8300.⁴⁵ Nuorten, 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli vuoden 2011 alussa 19,1 kun yleinen työttömyysaste oli 8,2.⁴⁶

Peruskoulun 9. luokan päättäneiden sekä uusien ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin oli vuonna 2009 edellisvuotta vaikeampaa. Jatko-opiskelupaikkaa vaille jäi peruskoulun päättäneistä yli 8 prosenttia ja uusista ylioppilaista noin 60 prosenttia.⁴⁷

Suomalaiset perheet ovat monimuotoisia. Adoptioperheitä on Suomessa arviolta 1 % kaikista lapsiperheistä monikulttuurisia ja kahden kulttuurin perheitä on 5 %, lapsikuolemaperheitä 1 %, nuorten leskien perheitä 2 %, tahtomattaan lapsettomia perheitä 15 %, perhehoitoperheitä 1 %, sateenkaari-perheitä 2 %, monikkoperheitä 3 %, uusperheitä 15 % ja yhden vanhemman perheitä 20 %.

Vuoden 2010 aikana oli huostassa 10 003 lasta. Kiireellisesti sijoitettiin 3 432 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä väheni edellisvuodesta runsaat 2 prosenttia, mutta kiireellisesti sijoitettuja oli 21 prosenttia enemmän.

38 Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton verkkosivut: <http://www.nuva.fi/Liitto/tabid/871/language/fi-FI/Default.aspx>

39 Tilastokeskus: http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=050_vaerak_tau_104_fi&path=../DATABASE/STATFIN/VRM/VAERAK/&lang=3&multilang=fi

40 Tilastokeskus: http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010-03-18_tau_002_fi.html

41 Tilastokeskus: http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009-09-30_fi.pdf

42 Tilastokeskus: http://www.stat.fi/til/opty/2009/opty_2009-03-15_tie_001_fi.html

43 Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Akatemian konsensuslausuma 2010. <http://www.duodecim.fi/konsensus>

44 Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_netiti.pdf

45 Työllisyyskatsaus. <http://www.tem.fi/files/30785/ELO11.pdf>

46 Työvoimatutkimus 2011. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2011/01/tyti_2011_01_2011-02-22_fi.pdf

47 Koulutukseen hakeutuminen 2009. http://tilastokeskus.fi/til/khak/2009/khak_2009-2010-12-09_fi.pdf

Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden aikana sijoitettuna 17 064 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta sijoitettuina olleiden määrä kasvoi reilun prosentin verran. Vuonna 2009 sijoitettujen lasten ja nuorten kokonaismäärä laski ensimmäisen kerran vuoden 1991 jälkeen, jolloin valtakunnallinen, vuosittainen lastensuojelutietojen keruu aloitettiin.

Puolet huostassa olleista lapsista on sijoitettu perheisiin, joista sukulais- tai läheisperheiden osuus on noin 11 prosenttia. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista on poikia enemmän kuin tyttöjä. Kodin ulkopuolisia sijoituksia ei ollut lainkaan 16 kunnassa.

Lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollolisten tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 78 500 lasta ja nuorta. Tämä on 11 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna.⁴⁹

Tutkimusten mukaan vanhempien köyhyys altistaa lapset pahoinvoinnille. Myöhemmät ongelmat kuten lasten huostaanotot, mielenterveysongelmat, rikollisuus, kouluttamattomuus ja toimeentulo-ongelmat kärjistyvät vanhempien toimeentulo-ongelmien lisääntyessä. Myös tyttöjen teiniraskaudet ja klamydiatartunnat yleistyvät vanhempien toimeentulo-ongelmien myötä. Koulutus ja erityisesti äitien korkeampi koulutus näyttäisi suojaavan lapsia pahoinvoinnilta.

Tutkimuksen mukaan nuorten vapaa-ajantoiminta on erityisen merkityksellistä heille itselleen silloin, kun se omaehtoista ja kokeilevaa. Ystävyys-suhteet ovat tärkeitä nuorille, niin kasvokkaiset kuin virtuaalisetkin.⁵⁰

Toisaalta nuorille tarkoitetut kunnalliset ja valtiolliset palvelut ovat etäännyneet nuorten arjesta ja vapaa-ajasta, eivätkä ne aina kohtaa. Sukupuoli, etnisuus, yhteiskuntaluokka ja asuinpaikka vaikuttavat nuorten vapaa-ajan viettotapoihin ja osallistumismahdollisuuksiin. Nuorten vapaa-aika ei ole myöskään irrallaan yhteiskunnallisista rakenteista ja eriarvoisuuksista, vaan sitä rakentavat samat globaalit, julkiset, yksityiset ja kansalaisyhteiskunnan toimijat kuin esimerkiksi työ- ja koulutuselämää.⁵¹

6.3 Lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuudet

Euroopan neuvosto toteutti vuonna 2010 lasten ja nuorten osallistumista koskeneen maatutkinnan⁵², jossa arvioitiin lasten ja nuorten kuulemis- ja osallistumismahdollisuuksia Suomessa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 12 pohjalta. Kyseinen artikla määrää, että sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapselle on myös annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toiminna joko suoraan tai edustajansa välityksellä.

Euroopan neuvoston arvioinnissa todettiin, että Suomen osallistumisjärjestelmän vahvuuksia on julkisen vallan selkeä vastuu osallistumismenetelmien kehittämisessä. Suomessa lasten ja nuorten suora ja välillinen osallistuminen tapahtuu yleensä virallisissa rakenteissa (nuorisovaltuustot, oppilaskunnat, lasten parlamentti jne) ja osallistumisesta on säädetty laajasti eri laeissa. Arvioinnissa todettiin myös, että Suomessa tulisi edistää erityisesti alhaalta ylöspäin suuntautuvaa osallistumista nykyisten osallistumiskanteiden lisäksi.

Arviointiryhmä kiinnitti huomiota mm. seuraaviin puutteisiin Suomen osallistumis- ja kuulemisjärjestelmissä:

- Suomessa ei ole lakeja tai säännöksiä, jotka sellaisenaan turvaisivat lasten ja nuorten asianmukaisen tiedonsaannin osallistumiseen ja vaikuttamiseen liittyvissä asioissa. (nuorisotiedotuksessa noudatetaan Euroopan neuvoston suosituksia)
- Lasten ja nuorten osallistumista säätelevän lainsäädännön toimeenpanoa tulisi arvioida systemaattisemmin.

48 <http://www.monimuotoisetperheet.fi/image/verkosto.html>

49 THL, Lastensuojelu 2010. http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf

50 Annettu, otettu, itse tehty – Nuorten vapaa-aika tänään. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112. Helsinki 2011

51 Nuorisotutkimusseuran ja verkoston sivut: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/>

52 [Linkki: http://www.coe.int/t/dg3/children/participation/PolicyReview_en.pdf

- Osallistumismenetelmät ovat valikoivia eivätkä ole avoimia kaikille lapsille ja nuorille.
- Muita heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten osallistumista ei ole otettu huomioon lainsäädännössä eikä lasten ja nuorten osallistumISRakenteisiin liittyvissä valintamenettelyissä.
- Erityisryhmiin kuuluvien ja monikulttuuristen lasten ja nuorten osallistumisen lisäämiseksi näille lapsille ja nuorille on annettava nykyistä enemmän tietoa heidän osallistumismahdollisuuksistaan ja mukautettava osallistuminen heidän tarpeisiinsa.
- Lasten ja nuorten osallistumista tulisi edistää ottamalla lapset ja nuoret mukaan osallistumisprosessien suunnitteluun.
- Lasten ja nuorten parissa työskenteleville aikuisille sekä lapsille ja nuorille itselleen tulisi järjestää koulutusta lasten oikeuksista ja osallisuudesta.
- Oppilaskunnat pitäisi tehdä pakollisiksi koulutuksen kaikilla tasoilla, ja niiden tehtävistä ja tavoitteista pitäisi säätää laissa.
- Tulisi kehittää uusia menetelmiä alle 13-vuotiaiden osallistumisen tukemiseksi kuntatasolla.

7 Toimeenpanoresurssit

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan on koottu hallitusohjelmaan kirjattuja, lasten ja nuorten kannalta keskeisiä asioita siten kuin johdannossa on kuvattu. Näin ollen myös resursointi valtionhallinnossa perustuu valtaosin siihen, mitä vuosittain budjettiin saadaan. Toisaalta ohjelma myös velvoittaa: lähtökohta on, että ohjelma toteutetaan. Kehittämisohjelman rakentaminen hallitusohjelmaa tarkentavaksi perustuu siihen ajatteluun, että tällöin ohjelman toteutumiselle tulee olla taloudelliset edellytykset olemassa.

Toimenpiteet rahoitetaan normaalisti eri ministeriöiden ja hallinnonalojen vuosibudjettien sisällä. Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikön on tarkoitus kohdentaa myös erillistä rahoitusta kehittämisohjelmaa tukeville hankkeille. Osassa toimenpidekokonaisuuksia on myös todettu, miten kohdan toteuttaminen tulee vaikuttamaan avustuspolitiikkaan.

Eri ohjelmien keskinäinen linkitys ei tuo lisärahoitusta, mutta yhteisiin tavoitteisiin tähtääminen tehostaa joka tapauksessa rajallisten resurssien käyttöä.

Erilaiset ohjelmat, kuten vuoden 2012 alussa käynnistyvä Raha-automaattiyhdistyksen avustusohjelma lapsen turvallisen kasvun tukemiseksi, voivat tarjota eri toimijoille toteuttamiseen rahoitusta.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan tavoitteisiin käytetään hyväksi myös EU:n rakennerahastojen suomia mahdollisuuksia. Ohjelman valmistelun aikana on pyritty vaikuttamaan rakennerahastojen ohjelmakauden tavoitteisiin.

8 Kehittämisohjelman seuranta ja arviointi

Nuorisolain mukaan Nuorisoasiain neuvottelukunnan tehtävänä on vuosittain arvioida kehittämisohjelman toteutumista. Aiemman ohjelman osalta vuosittain pyrittiin tekemään kattava toteutumisen arviointi. Ohjelman laajuuden takia oli haasteellista tehdä kovin syvälle menevää arviointia. Ohjelmakauden 2012–2015 valmistelussa on hyödynnetty edellisen kauden kokemukset.

Kaksi näkökulmaa on nostettu esiin:

- Kehittämisohjelmat tulee nähdä jatkumona, edelliset ja tulevat ohjelmat luovat yhdessä kehityskaaren Suomen lapsi- ja nuorisopolitiikkaan. Eri vaiheissa tulee luonnollisesti näkymään eri painotukset; jokainen ohjelmakausi on oman aikansa tuote. Nyt nähdään tärkeänä se, että yhteyttä hallitusohjelmaan vahvistetaan ja ohjelmaa tiivistetään. Tämä käsitys liittyy vahvasti edellisen ohjelmakauden toimeenpanoon ja arviointiin.
- Arviointitehtävän vahvempi sitominen tulevan ohjelmakauden valmisteluun. Nuorisoasiain neuvottelukunnan vuosittaiset ohjelman toteutumisen arvioinnit tulisi jäsentää niin, että niitä voitaisiin hyödyntää seuraavan ohjelmakauden kehittämisohjelman valmistelussa. Koska hallitusohjelmaa seurataan tiukasti omassa prosessissa ja kehittämisohjelma omalta osaltaan toteuttaa hallitusohjelmaa, voi Nuorisoasiain neuvottelukunta keventää kehittämisohjelman arviointia hallituskauden

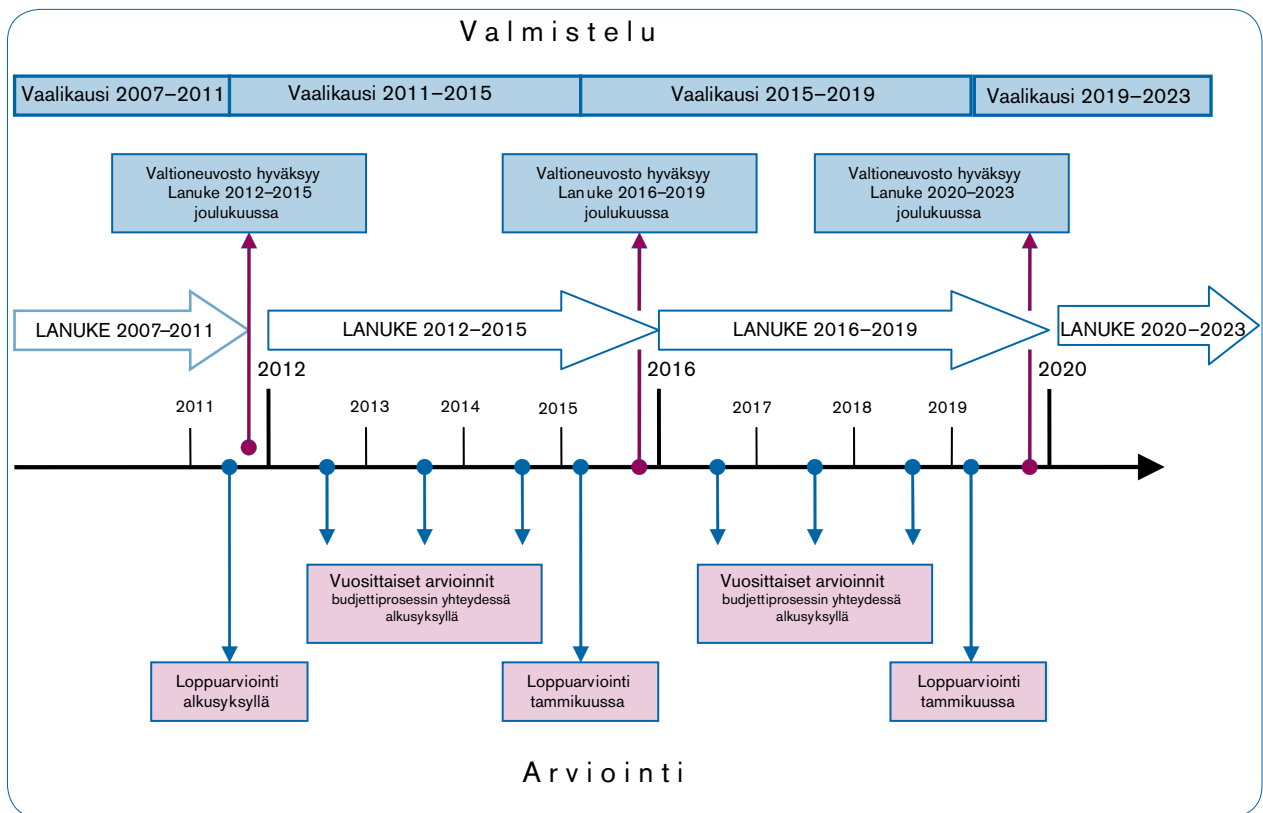
alkuvaiheessa. Arviointeja voitaisiin hyödyntää erityisesti valtion talousarvion laadinnassa. Ohjelmakauden viimeisenä vuonna tulisi arvioinnissa keskittyä tuottamaan tulevan ohjelman aiheita.

Nuorisoasiain neuvottelukunta voisi siten täyttää lakimääräisen arviointitehtävänsä alla kuvatun kaavion mukaan. Kaaviossa on esitetty vuosittaisten arviointien sekä ohjelmakausien valmistelun suhdetta toisiinsa:

Nuorisoasiain neuvottelukunta antaa vuosina 2012, 2013 ja 2014 arviointinsa siten, että sen avulla voidaan vaikuttaa tulevan vuoden valtion tulo- ja menoarvioon. Arvioinnin ajankohta olisi siten loppukeväästä alkusyksyyn kunakin vuonna.

Koko ohjelmakautta koskeva arviointi on hyvä tehdä valmiiksi heti vuoden alussa 2015, jolloin arviointi olisi käytettävissä hallitusneuvotteluissa. Arviointi antaa suoraan vaikutteita uuteen kehittämisohjelmaan niin valmisteluprosessin kuin sisällönkin osalta.

Lopullisen valtioneuvoston hyväksymän Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman seuranta-indikaattorit työstetään valmiiksi alkuvuonna 2012. Näitä indikaattoreita tullaan seuraamaan ohjelmakauden ajan. Indikaattorit linkitetään opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuille, jolloin seuranta on avointa ja julkista.

Kuvio 3. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmisteluprosessi

- Indikaattorien valinnassa hyödynnetään
- Euroopan komission valmisteluasiakirjaa nuorisoidikaattoreista (esitelty luvussa 6.4 Yhteys Euroopan nuorisopoliittisiin prioriteetteihin)
 - esitystä Lasten hyvinvoinnin kansallisiksi indikaattoreiksi⁵³
 - esitystä nuorten hyvinvointi-indikaattoreiksi⁵⁴
 - Findikaattori-palvelun⁵⁵ indikaattoreita

Indikaattoriseurannan kautta on tarkoitus tehdä vertailuja sekä kansainväliseen että kansalliseen kehitykseen.

Nuorisobarometri on kuitenkin osoittanut jo vuosien ajan, että nuorten kokemuksissa muun muassa syrjäytyminen liittyy ystävyyssuhteiden ja muun arkisen yhteenkuulumisen koettuihin ongelmiin. Juuri näitä viralliset indikaattori- ja tilastorakenteet

heikoimmin tavoittavat. Siksi on luonnollista, että kehittämisohjelmaa seurataan myös laadullisen tutkimuksen keinoin.

Suomalaisen nuorisopoliittisen kentän yhtenä vahvuutena on tapa, joilla tutkijat ja tutkimustieto on kytketty osaksi poliittisia prosesseja. Nuorisotutkimusverkostolla on luonnollinen osuus kehittämisohjelman seurannassa yhtenä Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisotyön palvelu- ja kehittämisskeskukseksi. Myös muut tahot ja verkostot voivat osallistua tutkimusten tekemiseen. Suunnitelma seurannasta ja arvioinnista tehdään erikseen.

⁵³ Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr3.pdf?lang=fi>

⁵⁴ Nuorten ja nuorten aikuisten elinolojen ja hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit -muistio 9.6.2010

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/tietoa_nuorten_elinoloista/eliolot_vuosikirjat/liitteet/nuorten-kansalliset-hyvinvointi-indikaattorit.pdf

⁵⁵ <http://www.findikaattori.fi/>

9 Lähteet

Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2010.

Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja. Oulu 2011
<http://www.avi.fi/fi/virastot/pohjoissuomenavi/Ajankohtaista/julkaisut/Documents/2011/AVI%20peruspalvelut%202010LR.pdf>

Annettu, otettu, itse tehty – Nuorten vapaa-aika tänään. Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 112. Helsinki 2011

Lastensuojelu 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos tilastoraportti 29:2011 Kuoppala & Säkkinen http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf

Lastensuojelulaki (417/2007)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Liikuntatutkimus 2009–2010 Lapset ja nuoret. Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry, SLU:n julkaisusarja 7/2010
http://slu-fi-bin.directo.fi/@Bin/99636b65cd5d2330b2fbf0902dc81d/1320004384/application/pdf/3244703/Liikuntatutkimus_nuoret_2009_2010.pdf

Lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Akatemian konsensuslausuma 2010. Nuorten hyvin- ja pahoinvointi. Konsensuskokous 1.–3.2.2010 <http://www.terveysportti.fi/kotisivut/docs/f1982681526/konsensuslausuma090210.pdf>

Nuorisolaki (72/2006)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011
<http://www.vn.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf332889/fi.pdf>

Valtioneuvoston asetus nuorisotyöstä ja -politiikasta (103/2006)
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2006/20060103>

Ministeriöiden muistioita ja selvityksiä

Lapset ja nuoret terveiksi ja hyvinvoiviksi. Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan toimenpide-esitykset. STM selvityksiä 2010:26 http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1559057

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2007:41.
www.minedu.fi/OPM/Julkaisut

Lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan koordinaatio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:3
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/okmtr3.pdf?lang=fi>

Lapsi- ja nuorisopolitiikan koordinaation vahvistaminen Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:15
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr15.pdf?lang=fi>

Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia. Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14 <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/tr14.pdf?lang=fi>

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit; Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKMtr3.pdf?lang=fi>

Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. TEM julkaisuja 12/2011 http://www.tem.fi/files/29457/TEM_12_2011_nettti.pdf

Nuorten paneeli 2011- tutkimuksen raportti: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Nuorten_Paneeli_2011_loppuraportti.pdf

Omaa kotia etsimässä. Nuorten asuminen. Suomen ympäristö 1/2011. Tiina Kupari (toim.) Helsinki 2011. Ympäristöministeriö <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=123925>

Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2020 Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:4 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/strategia_2020.html

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisen kehittämisohjelman (Kaste) arviointi. Toinen väliraportti STM selvityksiä 2010:27 www.stm.fi/kaste

Suomen neljäs määräaikaisraportti YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta. Ulkoasiainministeriö Heinäkuu 2008 <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=35237&GUID={7F0C4049-C9AB-40E5-B5F5-BB01AB5EA01E}>

Työllisyyskatsaukset. Työ- ja elinkeinoministeriö www.tem.fi > Työ > Työnvälitystilasto > Työllisyyskatsaus <http://www.tem.fi/tyollisyyskatsaus>

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta (Nuora)

Nuorisoasiain neuvottelukunta on tehnyt vuodesta 1994 alkaen säännöllistä kartoitusta 15-29 -vuotiaiden nuorten asenteiden ja odotusten kehittymisestä. Nuorisobarometrit löytyvät kaikki osoitteesta: http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/?lang=fi

Nuora julkaisee yhteistyössä Nuorisotutkimusverkoston ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa Nuorten elinolut -vuosikirjoja, joita on ilmestynyt vuodesta 2001 lähtien. www.minedu.fi => Nuoriso => Nuorisoasiain neuvottelukunta => Tietoa nuorten elinoloista

Nuorten ja nuorten aikuisten elinolojen ja hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit.

Nuoran muistio 9.6.2010 www.minedu.fi => Nuoriso => Nuorisoasiain neuvottelukunta => Tietoa nuorten elinoloista

Muistio nuorten työelämäasenteista ja -arvoista sekä toimenpiteistä nuorten työllisyyden edistämiseksi. 2009. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisu 42, Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 100 <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/tyoelamaasenteet.pdf>

Raportti lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 toteutumisesta. Valtion nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 44 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/kehittaemisohjelma/liitteet/lanuke_2007-2011_arviointiraportti.pdf

Tilastokeskus

Findikaattori sivusto on rakennettu Tilastokeskuksen ja valtioneuvoston kanslian yhteisprojektina. <http://www.findikaattori.fi/>

Koulutukseen hakeutuminen 2009. http://tilastokeskus.fi/til/khak/2009/khak_2009_2010-12-09_fi.pdf

Työvoimatutkimus 2011. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2011/01/tyti_2011_01_2011-02-22_fi.pdf

Väestöennuste 2009–2060 http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_fi.pdf

Opiskelijoiden työssäkäynti väheni hieman vuonna 2009 http://www.stat.fi/til/opty/2009/opty_2009_2011-03-15_tie_001_fi.html

Väestö iän (1-v.) ja sukupuolen mukaan alueittain 1980–2010 http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=050_vaerak_tau_104_fi&path=../DATABASE/STATFIN/VRM/VAERAK/&lang=3&multilang=fi

Väestöllinen huoltosuhde maakunnittain 1980–2010 http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/vaerak_2010_2011-03-18_tau_002_fi.html

Muita käytettyjä tietolähteitä

Nuorisotutkimusseuran ja verkoston sivut: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/>

Monimuotoiset perheet-verkosto koostuu järjestöistä <http://www.monimuotoisetperheet.fi/image/verkosto.html>

Sosiaaliportti <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/fca86985-c592-4f7c-b400-4df97a8c9ccd.aspx>

Suomen Asiakastieto. Tilastot ja lehdistötiedotteet. www.asiakastieto.fi

Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton verkkosivut: <http://www.nuva.fi/Liitto/tabid/871/language/fi-FI/Default.aspx>

Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet - Terveiden ja hyvinvoinnin laitos <http://uusi.sotkanet.fi/portal/page/portal/etusivu>

Eurooppa

Dashboard of indicators on Youth -
European Commission > Eurostat > Employment and
social policy, equality > Youth policy - The EU Youth
strategy 2010-2018 > Dashboard of indicators on
youth
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/
employment_social_policy_equality/youth_policy/
dashboard_youth](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/youth_policy/dashboard_youth)
Eurooppa 2020 -strategia, Suomen kansallinen ohjelma,
kevät 2011
[http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_
asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_
katsaukset/20110406Europa/Eurooppa_2020_
SUOMI.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20110406Europa/Eurooppa_2020_SUOMI.pdf)
Euroopan neuvosto 2010 lasten ja nuorten
osallistumista maatutkinta [http://www.coe.int/t/dg3/
children/participation/PolicyReview_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg3/children/participation/PolicyReview_en.pdf)
ECHR - Convention for the Protection of Human Rights
and Fundamental Freedoms
[http://conventions.coe.int/treaty/Commun/
QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG](http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG)
ESP - Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja
[http://formin.finland.fi/public/default.
aspx?contentid=66806](http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=66806)
Nuorisotalan eurooppalaisen yhteistyön uudistetuista
puitteista (2010–2018). NEUVOSTON
PÄÄTÖSLAUSELMA, 27.11.2009, (2009/C
311/01)
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri
=OJ:C:2009:311:0001:0001:FI:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:311:0001:0001:FI:PDF)
Resolution CM/Res(2008)23 on the youth policy of the
Council of Europe
Adopted by the Committee of Ministers 25.11.2008
[http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/
Forum21/Issue_No13/N13_Resolution_23_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Forum21/Issue_No13/N13_Resolution_23_en.pdf)
Towards a European framework.
[http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.
asp?ATID=11357\]](http://assembly.coe.int/ASP/Doc/ATListingDetails_E.asp?ATID=11357)

Yhdistyneet kansakunnat

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva
yleissopimus
[http://www.formin.fi/Public/default.
aspx?contentid=67713](http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67713)
Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen ja halventavan
kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus
[http://www.formin.fi/Public/default.aspx?
contentid=67689](http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67689)
Supplement to the World Programme of Action for
Youth (A/RES/62/126)
<http://www.unyouth.com/index.php/youth-programm-wpay>
Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia
koskeva yleissopimus [http://www.formin.fi/Public/
default.aspx?contentid=67747](http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=67747)
World Programme of Action for Youth to the Year 2000
and Beyond WPAY (A/RES/50/81) [http://www.
un.org/documents/ga/res/50/a50r081.htm](http://www.un.org/documents/ga/res/50/a50r081.htm)
YK:n vuosittuhatavoitteet, United Nations Millennium
Declaration: [http://www.un.org/millennium/
declaration/ares552e.htm](http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm)
[http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=153
21&contentlan=1&culture=fi-FI](http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=15321&contentlan=1&culture=fi-FI)
YK:n Lapsen oikeuksien komitea 57. istunto päätelmät
Suomen neljännen määräaikaisraportista
[http://formin.finland.fi/public/download.
aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-
A1DC-0985FA9542EC}](http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC})
Yleissopimus lapsen oikeuksista
[http://www.formin.fi/Public/default.
aspx?contentid=68142](http://www.formin.fi/Public/default.aspx?contentid=68142)

Liite 1.

Toimenpiteiden kohdistuminen ikäryhmittäin ja sukupuolittain ja niiden sijoittuminen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan.

Työt / Naiset				
0–6 v	7–12 v	13–17 v	18–24 v	25–29 v
1.1	1.1	1.1	2.2	2.4
1.4	1.2	1.2	2.4	3.2
2.4	1.3	1.3	3.1	4.2
4.1	1.4	1.4	3.2	4.3
5.1	2.2	2.1	3.3	6.1
7.1	2.3	2.2	4.1	7.3
8.1	2.4	2.3	4.2	8.1
8.3	4.1	2.4	4.3	8.2
9.1	5.1	3.2	5.2	8.4
	5.2	4.1	5.3	8.5
	5.3	4.2	6.1	9.1
	8.1	4.3	6.2	9.2
	8.3	5.1	7.3	
	8.5	5.2	8.1	
	9.1	5.3	8.2	
		7.1	8.3	
		7.3	8.4	
		8.1	8.5	
		8.2	9.1	
		8.3	9.2	
		8.5		
		9.1		

Pojat / Miehet				
0–6 v	7–12 v	13–17 v	18–24 v	25–29 v
1.1	1.1	1.1	2.2	2.4
1.4	1.2	1.2	2.4	3.1
2.4	1.3	1.3	3.1	3.2
4.1	1.4	1.4	3.2	3.3
7.1	2.2	2.1	3.3	4.2
8.1	2.3	2.2	4.1	4.3
8.3	2.4	2.3	4.2	6.1
9.1	4.1	2.4	4.3	6.2
	5.2	3.1	5.2	7.3
	5.3	3.2	5.3	8.1
	8.1	4.1	6.1	8.2
	8.3	4.2	6.2	8.4
	8.5	4.3	7.3	8.5
	9.1	5.2	8.1	9.1
		5.3	8.2	9.2
		6.2	8.3	
		7.1	8.4	
		7.2	8.5	
		7.3	9.1	
		8.1	9.2	

Liite 2.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman toimenpiteiden (resurssiohjaus, informaatio-ohjaus ja säädösohjaus) kohdentuminen ministeriöittäin

	RO	IO	SO
VNK		1.1	
UM	1.2, 2.2, 2.4	1.1, 1.2, 2.3, 2.4	
OM		1.1, 1.2, 1.3, 4.1, 5.2, 6.2, 9.1, 9.2	4.1, 6.2
SM	4.1	1.1, 4.1, 5.3, 8.3, 8.5, 9.1	
PLM		1.1, 3.1, 4.1, 5.3, 6.2, 8.1, 8.3, 8.5, 9.1, 9.2	
VM		1.1, 4.3, 6.2, 9.1	
OKM	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 5.1, 6.2, 7.1, 7.2, 7.3, 8.1, 8.2, 8.3, 8.5, 9.1, 9.2	1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 5.1, 5.2, 5.3, 6.2, 7.1, 7.2, 7.3, 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 9.1, 9.2	1.3, 3.3, 7.3
MMM	1.2, 2.4, 8.1	1.1, 1.2, 2.3, 2.4, 8.1, 8.3	
LVM	1.4	1.1, 1.4, 4.1, 5.3	
TEM	1.1, 3.1, 3.3, 6.2	1.1, 3.1, 3.2, 3.3, 6.2, 7.2, 8.3, 8.4, 9.1	
STM	1.1, 1.4, 2.2, 2.4, 3.1, 4.2, 4.3, 6.1, 6.2, 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 9.1	1.1, 1.4, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 5.2, 5.3, 6.1, 6.2, 7.2, 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 9.1, 9.2	3.1, 8.5
YM	1.2, 6.1	1.1, 1.2, 2.2, 2.3, 6.1, 8.1, 9.1	

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2012 ilmestyneet

- 10 Hitaasti mutta varmasti? Saavutettavuuden
edistyminen yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa
2000-luvulla

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

Julkaisumyynti

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
puhelin: (017) 266 2600
Myllykatu 8, 70110 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-101-5 (nid.)
ISBN 978-952-263-102-2 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

